simplicis debiti in sorte naturam habeant, ideòque non cadat anatocismus. *t*

h *disc.* 24. & 27. i *locis supra citatis.* l *disc.* 27.
m *disc.* 3. 14. 24. & 32. n *disc.* 24. o *disc.* 1. 27. & *in aliis,*
p *ubi supra.* q *disc.* 1. & 17. r *disc.* 16. 17. 19. & 28.
s *disc.* 1. & *in aliis.* t *disc.* 3. & 19.

III.

De indebitorum, vel excessivorum cambiorum restitutione, vel imputatione, quomodo facienda sit, vel respectivè evitari valeat, Et de aliis ad materiam.

REalitatis cambii cessantibus requisitis ad Pianæ Constitutionis normam, sive damnorum, & interesse cessante obligatione, adeoat cambium siccum potiùs, quàm reale
34 censendum, tunc juxta opiniones, quas Romana Curia recepit, ac sequitur, extra controversiam hodie est, ut quidquid sub cambiorum, vel interusuriorum nomine per creditorem exactum sit, usurarum mutui, cujus speciem cambium siccum habet, jure censeatur, ideòque ad limites sortis debitæ, non per viam repetitionis indebiti, restituendum sit, sed usurarum, vel fructuum pignoris ad instar, ipso jure, quolibetyè instanti, quo solutio in tempore fiat, quamvis voluntaria, nullaque judiciali coactione, vel metu accedente, in sortem imputetur, ipsamque extenuet; Illud verò, quod in excessu ultra sortem solutum sit, cum insinuato repetitionis indebiti remedio condicitur. *u*

Clara verò, benèque probata, hujusmodi indebitorum cambiorum solutio esse debet, ut summarium, & exequutivum judicium, quod pro solutione sortis creditori competat,
35 debitor eviteat; Ubi etenim id ambiguitatem habeat, in ipsius exactionis facto, quod creditor neget, vel in ipsius indebiti qualitate, quod creditor debitum prætendat, idque ambiguum sit, atque altiorem exigat indaginem, tunc sortis debita solutio, retardationem in enunciato exequutivo processu non recipit. *x*

Ubi verò realitas accedat, ideoque ipsa cambia, vel interusuria in genere, vel in substantia licita sint, solumque ob
36 conventionalem taxam, seu aliàs in aliquo exigantur excessu, ultra id revera eorum importet cursus, quæstio duplex intrat, Una scilicet, an bona fides, justaque credulitas intret, quæ ab exactis, & consumptis excuset; Et altera an eadem instantanea, vel ipso jure imputatio intret, ut propterea sortis ratam extenuet, vel minuat, atque ita in dies, & tempora fors diminutionem, vel extenuationem recipiat, juxta naturam illicitarum usurarum, vel illorum cambiorum, quæ in genere, vel in substantia omninò illicita sint, quod in Romana Curia per practicum vulgum, sub scalettæ nomine, seu vocabulo explicari solet; Utraque autem quæstio, consueram habet opinionum scissuram; variasque recipit distinctiones, ac declarationes, quæ ambas regulæ certæ, ac generalis sub compendio explicabilis, incapaces reddunt, ideòque in sua rede videndum est. *y*

Super cambii creatione quæstio est, an prompta, & numera-
37 ta requiratur pecunia, vel ex mercium, aliarumque rerum pretio, sive ex quocumque alie legitimo credito, illa fieri valeat, istaque posterior opinio probabilior, magisque recepta est, cum nulla lex præsentis, ac numeratæ pecuniæ formam præscribat, ideoque generica intrat regula, ut permissum dicendum sit id quod prohibitum non reperitur. *z*

Personarum qualitas, ad hujusmodi contractum ineundum, sub quæstione cadere solet, an scilicet nobiles, vel mu-
38 lieres, aliisque campsoriam non exercentes artem, cambia exercere, & circulare valeant, magisque probabilis, ac recepta videtur affirmativa opinio, ex eadem insinuata regula, ut quod de jure prohibitum non reperitur, permissum sit. *a*

Magis verò in Clericis ista cadit dubitatio, ob mercaturam, & negotiationem eis generaliter interdictam, quasi quod, licet primum verum, ac effectivum cambium, juxta primam distinctionem initio insinuatam, pro commercii necessitate, vel commoditate clericis, quoque absque dubio permissum sit, ne aliàs clericatus præjudicium in commercii libertate, vel commoditate pariat; In ista tamen, negotiatorii, vel circulatorii cambii specie, non improbabilis dubitandi ratio cadit, cum mercaturam, ac negotiationem redoleat; Potissimè ubi ex regionis moribus, ista vigeat apud populum opinio, ideoque scandalum id pariat, ubi directè, ac per se ipsum fiat, secus ubi ad proprium commodum, ab altero cambia exerceantur, quod pariter opinionum scissuram habet, ideoque certam, ac generalem non de facili recipit regulam.

Adhuc tamen, negativa, seu prohibitiva opinione retenta, reatum id redolet à proprio Superiore puniendum, cum avocatione illiciti lucri per Ecclesiam, vel Ecclesiasticum Fiscum ab eo faciendam, non autem actus nullitatem, sive denegationem actionis, ad decursa cambia assequenda, vel exacta retinenda, cum debitoris nil interfit, an creditor istam habeat, necnè licentiam, ad ipsum namque reales, non autem personales defectus inquirere pertinet. *b*

Hinc proinde in isto, aliisque, dati, & accepti contractibus, qui in re, vel in substantia, veri, ac legitimi sint, non curatur personarum simulatio, quæ illicitæ, seu prohibitæ simulationis speciem non habet, quoties unius, vel 39
alterius personæ expressio, alterius contrahentis jus deterius non efficiat. *c*

Antiquum habet Romana curia morem singularem quorumdam cambiorum per Hispanias præsertim, aliasque ultra montes partes, vel regiones, pro eorum commoditate, 40
qui beneficiorum provisiones, vel Apostolicas dispensationes, aliasque gratias, & expeditiones per Datariæ, vel Cancellariæ Apostolicæ organum obtineant; Ideòque pro literarum expeditione aliquas facere debeant expensas, pro quibus paratam non habeant pecuniam à Campsoribus, aliisque negotiatoribus sub ista peculiari antiqua cambii specie accomodari solitam; Quia verò forma particularis, vel singularis est, varias habens declarationes non de facili sub compendio explicabiles, idcircò in sua sede videndum, ubi etiam de aliis ad universam materiam pertinentibus, rarius autem in foro contingibilibus. *d*

u *disc.* 17. 28. & 31. x *disc.* 13. & 15.
y *disc.* 17. 23. 31. & 35. z *disc.* 3. & 5.
a *disc.* 6. b *disc.* 18. & 32. c *disc.* 3. & 6. d *disc.* 21.

IV.

De literis cambii, earumque materia.

PRimam, veri, ac directi cambii localis, commercialis potiùs, quàm negotiatorii, vel circulatorii, speciem hæc literarum cambii rubrica percutit, ut ex ejusdem com- 41
mercii ratione ex communi recepta consuetudine, in omnibus, promptam, ac paratam illæ habeant exequutionem, ut promptum id, quod in eis continetur, in summario, & exequutivo processu, implemento habeat, contra Scribentem scilicet, vel mandantem, favore ejus, cui literæ implendæ sunt, ubi mandatarius, cui diriguntur, eas acceptare, vel implere renuat, vel negligat; Sive contra ipsum mandatarium, qui eas acceptaverit, adimplere autem negligat id, quod promisit; Aut favore ejusdem mandatarii, contra mandantem, vel scribentem, pro reintegratione, ejus quod suarum literarum vigore adjecto solverit; In omnibus etenim præmissis, aliisque similibus fortè contingibilibus casibus, quibus eadem congruat ratio, idem summarius, ac exequutivus processus ex communi, ac rationabili recepto usu intrare debet, e

Quandoque autem jam acceptatas, vel promissas literas implere ex aliquo supervento motivo, Mandatario recusante, inter ipsum, ac eum, cui solutio in literis demandata est (qui sub adjecti nomine, seu vocabulo explicatur) quæstiones cadunt, an actionem in judicio exercibilem iste ad- 42
jectus contra mandatarium habeat; Eaque cadit distinctio, an denegatum implementum, ex probabili decoctionis, vel aliàs immutati status mandantis, motivo resultet, ut propterea ipsi mandatario desit suæ indemnitatis, vel reintegrationis, spes, vel modus; vel potiùs ex voluntario, vel altero non adeo probabili motivo proveniat.

Isto etenim posteriori casu, in quo, aliàs, quam ex superventa, vel detecta mandantis decoctione, vel mutatione status, implementi denegatio proveniat, ea est distinctio, an literarum promissio sive acceptatio adsit, vel desit, ut hoc posteriori casu, nulla adjecto concedatur actio; In altero autem, promissionis, vel acceptationis, altera intrat distinctio an adjectus rei propriæ sit, suumque gerat negotium, quia nempè æquivalentiam mandanti, jam solverit, sive bona fide acceptam tulerit, ut tunc actio competat, sive mandatarius in summa demandata, mandantis debitor existat, sive non; Ubi verò rei alienæ adjectus dicatur, ipsius mandantis negotium potiùs exercendo, tunc actionem non habeat, nisi mandatarium, mandantis debitorem esse ostendat, ideòque exceptiones omnes, quæ ipsi mandanti objici possent, adjecto quoque objiciuntur; Ac propterea facti potius, quam juris esse solent quæstiones, an propriæ, vel alienæ rei adjectus censendus veniat, idque ab ipsarum literarum tenore, 43
pro frequentiori praxi pendet, aliis tamen probationis speciebus non exclusis, Ubi etenim in eis asseritur solutionem demandari pro totidem, sive pro æquivalentia, soluta in pecunia

cunia numerata, tunc id sufficit, ut dicatur adjectus rei propriæ, nisi contrarium per allegantem probetur; Inter nego-
44 tiatores etenim præsertim, verò ubi de his literis cambii agitur, illa non numeratæ pecuniæ exceptio, quæ à juris civilis dispositione manat, ignota est, ac non admittitur.

Si autem dicatur simpliciter pro æquivalentia, sive pro valutatione vulgò *valuta* sub quæstione remanet, quæ à stylis locorum aliisque facti circumstantiis decisionem recipit, ideòque certam, ac generalem non recipit regulam, *f*

Majores forus quæstiones audit, in altero casu, in quo superventa mandantis, vel scribentis decoctio, aliave status
45 immutatio, motivum mandatario præbeat non implendi jam acceptatas, & promissas literas (dum in adhuc non acceptatis nulla cadit dubitatio) ita enim frequenter dubitari contingit, cujusnam periculo iste casus cedat, an mandatarii, vel adjecti; Atque super hoc non modica dignoscitur opinionum scissura; Una etenim opinio indefinitè mandatarium ex sola acceptatione, vel promissione obligatum credit, nisi dolus, vel collusio in adjecto probetur, eaque in aliquibus negotiatoriis Civitatibus, ac Emporiis pro mercantilis commercii facilitate, ac libertate recepta videtur, neglectis Juristarum distinctionibus, ac subtilitatibus commercio præjudicialibus, ideòque inter negotiatores non attendendis, cum inter eos de bono, & æquo pro ipsorum mercatorum stylo procedendum sit.

Altera verò opinio, quam Romana Curia, ac Neapolitanus forus præsertim sequuntur, aliquas adhibet distinctiones, cum quibus procedi solet pro regula, ex facti circumstantiis, præsertim verò ex adjecti dolo, vel collusione evitanda; Ubi etenim de tempore factæ acceptationis, jam sequuta esset decoctio, vel status immutatio, acceptanti verisimiliter ignota, ut propterea ejus culpæ actus acceptationis imputari non valeat; Et tunc ubi non sit Scribentis debitor, sed mandatarius scribentis fidem sequendo, sub spe, vel fiducia reintegrationis, acceptationem fecerit, excusatur, atque adjecti potiùs sit periculum; Si verò è converso casus obvenerit, literarum termino jam elapso, quando non implementum ipsius promittentis moræ, vel adjecti benevolæ dilationi, seu conniventiæ referendum est; Et tunc è converso casus eum non excusat, & ejus, non autem adjecti sit periculum.

Contingente verò casu, termino adhuc durante, in eo intermedio tempore, quod pro negotiatorum usu decurrit; quodque quindecim dierum pro Italiæ more esse solet, nisi ipsæ literæ alium exprimant breviorem, vel longiorem terminum, adeout de tempore acceptationis scribens in consueto statu integro esset, Et tunc adjecti favore contra mandatarium stet regula, ex facti tamen circumstantiis limitari solita ex ea præsertim, quod postea detecta decoctio de tempore acceptationis jam imminens præparata esset, sive ubi aliqua probabilis inter scribentem, & adjectum accedat collusionis suspicio, ut in sua sede latius, ideoque pariter certæ, & generalis regulæ incapax est, sed à singulorum casuum individuis circumstantiis decisionem expectans. *g*

Casus item conversus contingere solet decoctionis nempè mandatarii ante, vel post promissas, vel acceptatas literas, ideòque eadem inter adjectum, & mandantem intrat quæstio, 46
cujus nam periculo cedat; Atque ubi ante acceptationem sequatur casus, regula adjecto contra mandantem assistit, nisi nimia tarditas, ac negligentia in literarum præsentatione limitationis occasionem præbeat; Si verò post jam sequutam acceptationem, termino solutionis adhuc durante; Et pariter eadem adjecto assistit regula, ut non suum, sed mandantis periculum sit; Termino verò elapso, ubi desuper leges, vel styli particulares habeantur, cum eis procedendum est, ut in Neapolitano præsertim foro praxis docet; Particulari autem lege, vel stylo cessante, ut propterea cum juris communis dispositione, vel intentione procedi debeat, consueta dignoscitur opinionum scissura; Curia verò Romana, adjecti favore regulam statuit ex implicita, vel explicita novatione, sive ex notabili negligentia limitandam, ideòque pariter certam, ac uniformem id non habet regulam, sed quilibet casus ab ejus qualitate, ac individuis circumstantiis decisionem expectat. *h*

Quandoque item scribens correspondsalis, vel mandatario, literarum adjecti favore committit implementum sub ea le- 47
ge, ut non ab ipso scribente, sed ab altero reintegrationem perere, vel sperare debeat, idque pariter à negotiatorum stylo, sive à facti circumstantiis decisionem recipit *i*; Cùm aliis minus in foro contingibilibus in sua sede videndis.

e *disc.* 22. f *disc.* 33. & *tit. de Credit. disc.* 163.
g *disc.* 20. 25. 34. & *tit. de Cred. disc.* 163.
h *locis supra citatis.* i *disc.* 30.

Finis Secundæ Partis Libri Quinti.

JO. BAPTISTÆ CARD. DE LUCA

Libri Quinti Pars Tertia,

DE CENSIBUS.

OPPIDEN. CENSUS PRO ILLIS DE MONTELEONE CUM JAMUNDINIS.

Casus disputatus in Signatura Justitiæ, & resolutus, ut infrà.

De pacto rescissorio instrumenti censualis, & facultate repetendi sortem principalem ob non solutionem fructuum statutis temporibus, An improbetur per Bullam Pii V. & quatenus sic, An vitiet contractum, vel solum vitietur pactum.

Et an Bulla prædicta Pii V. sit recepta, vel servari debeat in omnibus in Regno Neapolitano.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Pacta rescissoria in Regno Neapolitano sunt in viridi observantia, sed in Curia Romana id est improbatum.*
3 *Regnicolæ credunt in eo Regno receptam non esse Bullam Pii V. de Censibus.*
4 *Contrarium tenet Rota & Curia.*
5 *De stylo Signaturæ etiam ubi agitur de mandato in vim pacti rescissorii relaxato pro sorte & fructibus, illud substinendi pro solis fructibus.*
6 *Et de stylo substinendi mandatum, ac etiam executionem pro sola summa debita, licet sit excessivum.*
7 *De stylo Sac. Consilii & Tribunalium Regni super rescissione instrumenti censualis in vim pacti rescissorii ob non solutos fructus.*
8 *An Bulla Pii V. obliget ubique terrarum.*
9 *Quod verior sit opinio ut dicta Bulla attendi debeat in Regno.*
10 *Quid de Regno Siciliæ ultrà.*

DISC. I.

1 IMposito per Fratres de Monteleone ad favorem Joannis Matthæi de Jamundis annuo censu ducatorum 90. pro sorte principali ducatorum 1000. sub pacto, ut in casu non solutionis fructuum per sex menses, seu mutationis monetæ, aut reductionis censuum per Summum Pontificem, vel quemcumque alium Principem faciendæ, licitum esset rescindere instrumentum, ac petere sortem principalem; Hinc creditoris hæredes in vim pacti prædicti, ob non solutionem fructuum, mandatum obtinuerunt contra debitores ab Ordinario pro ducatis 1286. in confuso & unica structura, tam pro sorte quàm pro fructibus. Unde interposita appellatione, & commissa causa in Rota, ex parte creditorum adita fuit Signatura justitiæ pro reformatione commissionis, perindè ac si esset signata cum clausula *sine præjudicio quoad fructus*, atque ita obtinuerunt; Et quamvis per binam subsequentem disputationem acerrimè probatum esset id de jure subsistere non posse, nihilominus semper perstitum fuit in decisis, quod fuit causa, ut lis ulteriorem prosequutionem non haberet, quia debitores curarunt, eo quo potuerunt modo se cum creditore concordare, potissimum stante quod creditores hujusmodi disputationum occasione agnoverunt, quod non obstante pacto prædicto desperata esset repetitio sortis, super qua ipsi principaliter insistebant.

Mihi de recenti in Curia in statu adhuc indeterminato, an Advocationis munus suscipere deberem, itaut quamvis labores essent proprii, sub aliorum tamen Curialium cognitorum nomine scripturæ prodirent, utpotè de stylis non benè informato, resolutio dura visa est ob dilemma, quod, Aut semota Bulla Pii V. hujusmodi pacta rescissoria servanda sunt, ut tenent Regnicolæ communiter attestantes illa in Regno esse in viridi observantia, ut per Rovit. *super pragm. prima de Censibus*, & alios, & tunc ita rescribi substineri debuisset pro toto debito tam sortis quàm fructuum; Aut è conversò tenenda est opinio, quam firmiter etiam in dicto Regno Neapolitano tenet Rota & curia, ut dicta Bulla Pii, etiam in eo Regno locum habeat ac servari debeat, ut in decisionibus, de quibus infra, quodque etiam hujusmodi pacta sub dictæ Bullæ prohibitione veniant, atque hoc jure passim in Curia vivitur; & tunc dum sententia, vel decretum non distinguebat sortem à fructibus, sed pro omnibus insimul constatis, unico contextu, ac sub eadem structura verborum prodierat, locus erat rescripto de appellatione in totum, ex vera & recepta juris propositione, quod injustitia in parte inficit sententiam, vel decretum in totum, atque mixtura summæ appellabilis reddit sententiam appellabilem, etiam quoad summam non appellabilem, quoties non est per capitula separata, sed unico contextu, & cum eadem structura verborum Seraph. *dec.* 1168. *n.* 11. Buratt. *dec.* 177. *n.* 5. & 337. *n.* 27. *add. ad eum, dec.* 368. *lit. B. ubi concordantes.*

Expertus deinde Curiam, agnovi hunc esse frequentem, & ferè quotidianum stylum hujus Tribunalis in causis censualibus Regni prædicti; ex quo circa ea prima tempora, & priusquam ex infortunii revolutionum popularium, ac pestis illud in hodiernam miseriam reduceretur, frequentissimus erat causarum concursus ad Curiam; Hic autem stylus illius innixus est probabili rationi, quod cum certum sit ibi vivi de facto cum hac opinione, quod Bulla Pii V. in eo Regno non sit recepta, sed vivatur cum Bulla Nicolai V. registrata *in pragm.* 1. *de censibus*, quodque dicta pacta sint in viridi observantia, ut testatur Apont. *cons.* 41. *n.* 37. *lib.* 2. Const. *in l.* 3. *C. de fiscal. usuris lib.* 10. *n.* 45. & *seq.* & Tappia *lib.* 4. *juris Regni de censibus, n.* 29. & *in fine*, qui tres fuerunt Regentes Cancellariæ, & Consiliarii supremi consilii Collateralis, prius verò primarii Advocati, atque in aliis judicaturæ muneribus diu versati, rectè absque dubio de observantia informati, & cum quibus pertransesunt alii communiter.

Idcircò quamvis Rota & Curia Romana hujusmodi opinionem semper rejecerint *ut dec.* 103. 87. 146. & 147. post Cenc. de cens. *in Telesina census* 9. *Decembris* 1630. *coram Dunozetto, inter suas decis.* 184. *num.* 5. *In Neapolitana domorum* 13. *Maji* 1641. *coram Verospio impress. dec.* 20. *p.* 9. *recent. & repert.* post Merlin. *de pignor. dec.* 43. & sæpissimè in aliis moderno tempore editi, itaut sit hodie principium absolutum, Attamen dicebat Cardinalis Sacchettus Præfectus necnon Andosilla & alii tunc in Signatura sedentes, qui hunc rescribendi modum introduxerunt; ista opinionem, sive veram, sive falsam in ea regione introductam, excusare saltem debere judices & partes ab injustitia, seu inepti sententiarum, seu decretorum super hujusmodi rescissionibus prodeuntium, ideòque locum esse debere dicto æquitativo temperamento, rejiciendi scilicet repetitionem sortis, ac demandandi executionem pro fructibus, circa quos debitor nullum gravamen allegare potest, Ad instar illius styli, qui habetur etiam in Tribunali A. C. per Signaturam etiam ad alias Curias extensi, quod mandatum excessivum, licèt in stricta juris censura esset nullum in totum, nihilominus de æquitate quoties non est exequutum substinetur & executioni demandatur pro summa debita; Quinimò Signatura moderna contra receptas etiam Rotæ propositiones, ad rescendas calumnias ac tollendos inanes circuitus debitorum, etiam post factam executionem, introduxit eas substinere pro summa debita, cum ita nulla injuria inferatur debitori, atque nullitas, seu appellabilitas in totum, sit quædam juris formalitas calumniarum nutritiva ideò resecanda, quod meo genio semper arrisit, & rationabile visum est.

Occa-

Occasione verò aliarum consimilium disputationum habitarum, vel pro debitore, vel pro creditore, post susceptam Advocationem ac obtentam Curiæ praxim, Dicebam quod ratio ob quam hujusmodi stylus introductus est, dicto discursu retento, videtur quidem probabilis, sed in stricto rigore non subsistit, neque judices & partes tali excusatione digni videntur, etiamsi admittamus quod in eo Regno vivatur de facto cum dicta opinione, tam circa validitatem censuum creatorum absque pecunia numerata, quam circa dicta pacta rescissoria, spectata solùm forma præscripta per dictam Bullam Nicolai V. quoniam adhuc judices de partibus ita de facto hujusmodi rescissiones admittentes non sunt ab injustitia & ineptia inexcusabiles, dum attenta etiam praxi ipsius Sac. Cons. Neapolitani, à quo tanquam Supremo regulantur cætera inferiora Tribunalia, non proceditur ita de facto, & executivè ad solam creditoris petitionem ad hujusmodi rescissionem, sed stylus est, quod debitori fiant duæ, vel tres monitiones cum congruo termino unius mensis, vel circiter pro qualibet, ut solvat fructus, quos ibi *tertias* appellant, & quando debitor in mora & contumacia perseverans solvere non curat, tunc proceditur quidem ad rescissionem, adjecta tamen clausula, quod supersedeatur in exequendo per aliquorum mensium congruum terminum præscribi solitum, intra quem si debitor solvit fructus, dicitur ita purgare moram, ac evitat rescissionem, quæ habetur pro non facta, remanente solùm onere debitori resciendi expensas tali occasione factas, ut de hac praxi Capyc. Latr. *dec.* 30. *n.* 17. Igitur inexcusabiles dicebam illos judices Ecclesiasticos inferiores de partibus, qui opiniones Rotæ & Curiæ Romanæ in istis præsertim materiis potius sequi debentes, non autem illas Tribunalium laicalium, adhuc neque istorum æquitativam praxim servant? Sed quia verè hic potiùs ignorantiæ quàm malitiæ effectus est, idcircò ad evitandos inanes circuitus, ac ad resecandas debitorum calumnias, his non obstantibus dictum Signaturæ stylum probabam.

In disputationibus verò habitis super ista causa Oppiden. quæ fortè prima, vel contemporanea fuit cum altera Nullius Baren. *sub tit. de dote*, in juvenili calore, ac otii abundantia, plenum ac satis elaboratum, juxta patrium tamen prolixionem ac superfluum stylum, edidi discursum super d. puncto, an Bulla Pii servari debeat ubique Terrarum, atque de ejus non usu dari valeat in genere, præsertim verò super puncto particulari hujus pacti rescissorii initi, non ad simplicem creditoris voluntatem, sed in casu moræ, quasi quod tunc id sequi dicatur potiùs ex ejusdem debitoris voluntate, itaut juxta plurium non improbabilem sententiam dicatur dictæ Bullæ non adversari, expendendo in hoc pleniori forsan calamo de anno 1644. omnia, quæ doctissimè ac nimium feliciter stylo postmodum luci tradidit Leotar. *in ejus tract. de usuris, n.* 44. 66. & 68. Verùm deindè ad id reflectendo, comperii fuisse inanem laborem, quoniam quoad ea, quæ forum internum concernunt, ad viros forenses inspicere non pertinet, cum sit munus confessariorum & Moralium, apud quos receptum videtur, communem opinionem publicè & palam ab omnibus etiam probis observatam excusare, quamvis in stricto jure minus probabilis esset, ut admittit idem Leotar. observantiæ hujus Bullæ religiosissimus; Quo verò ad forum externum, decisio pendet à qualitate loci, seu Tribunalis, ubi de hujusmodi contractus validitate & executione disputari contingat, quoniam si in Regno prædicto de hoc disputetur in Sac. Consilio, vel aliis Tribunalibus laicalibus, quamvis non defuerint plures Regnicolæ, qui more Advocatorum causæ inservientes, ut executionem impedirent, hujusmodi nullitatem ob non servatam formam Bullæ Pii allegaverint, ut liquet ex allegationibus Brancatii *impress. per Laganarium in addit.* ad Rovit. *super pragm. in rubr. de censibus*, Capyc. Latr. *consult.* 70. *n.* 34. & *seqq.* & *consult.* 125. *nu.* 24. & *seqq.* & *aliis*. Nihilominus irriderentur qui hanc provinciam ibi assumeret; Idemque in Hispania, Germania, in Catalonia & aliis circa eas partes, in quibus dicta Bulla est inductiva novæ solemnitatis, seu novæ legis non adversantis substantiæ, vel naturæ contractus, itaut non percutiat infectionem usurariam; E conversò autem in Curia Romana irrideretur qui substinere vellet validitatem censuum creatorum, spreta forma per dictam Bullam præscripta, sive validitatem pacti rescissorii & similium; Igitur omninò superfluæ remanent hujusmodi disputationes potiùs academicis, & otiosis congruæ.

Est benè verum, quod quidquid sit de aliis regionibus, quoad ea, quæ pertinent ad prædictum Regnum Neapolitanum, probabilior meliusque fundata videtur opinio Curiæ, contraria verò sapere de abusu, ita paulatim inducta ex originaria assertione Apont. *d. cons.* 41. ita fortè scribentis tanquam Advocati, ut causæ inserviret, non solùm quia saniores Regnicolæ; præsertim Vivius *dec.* 365. & Rovit. *super dictæ pragm.* 1. *de censib.* ac alii dixerunt hujusmodi Bullam in materia consulendam esse. Sed clarius, ac meo judicio evidentissimè, reflectendo ad historiam, quæ super ejusdem Bullæ Pianæ observantia habetur circa alterum Regnum Siciliæ ultra Pharum, cui Bulla Nicolai, & pragmatica prima de censibus sunt communes, Cùm enim ibi dictæ Bullæ Pianæ observantia multa pareret incommoda, atque reputaretur impracticabilis; Hinc Rex Philippus Secundus enixè supplicavit eidem Pio, ut dictum Regnum ab hujusmodi Bullæ observantia eximere vellet, sed obtinere non potuit, nisi quasdam declarationes registratas etiam apud Cenc. & Duard. post eandem Bullam; Mortuo verò Pio, eædem preces per Archiepiscopum Panormitanum Regium Oratorem ad id specialiter deputatum renovatæ fuerunt apud Greg. XIII. successorem, à quo fuerunt ex auditæ cum aliquibus etiam restrictionibus, seu declarationibus, & cum expressa restrictione ad dictum Regnum Siciliæ Ultrà.

Hoc enim clarissimum est argumentum, quod in hoc Regno Siciliæ citra Bulla prædicta sine aliquo dubio recepta fuerit. Tum quia omninò improbabile est, quod idem Pius adeò tenaciter donec vixit à dictæ Constitutionis observantia eximere noluerit dictum Regnum Siciliæ ultrà magis remotum, ubi Nuntium Apostolicum non retinet, ac ubi Sedes Apostolica saltem de facto non habet ac directi dominii jura, & quod id tolerare voluerit in isto Regno magis proximo, ubi Nuntium Apostolicum fixum habet, & ubi Sedes habet jura dominii directi; Tum etiam quia dum idem Philippus Secundus erat Rex utriusque Regni, atque Oratorem ad hunc effectum deputavit, verisimiliter pro utroque supplicasset, dum Bulla Nicolai erat utrique communis; Et sic ad solam veritatem reflectendo, omninò improbabilis videbatur præfata Regnicolarum opinio, quæ tamen utcumque sit, ibi de facto servatur; Et quæ observantia est causa temperandi illum rigorem, qui aliàs in stricta juris censura practicari deberet; imputandi fructus solutos in sortem principalem, atque concedendi de facili passim sanatoriam cum clausula *Constito de vero credito*, operantem effectum retrotractivum etiam quoad fructus medio tempore solutos, ut habetur in aliis de materia *hoc eod. tit.*

SUMMARIUM.

1 *Degeneralitate super varietate opinionum, & stylorum in materia.*
2 *De pacto rescissorio in casu non solutionis fructuum, & an Bulla Piana attendi debeat in Regno Neapolitano.*

ANNOT. AD DISC. I.

1 IDem quod dictum est initio ad notationum *ad disc.* 1. *de usur.* ac etiam remissivè insinuatum initio ad notationum *ad disc.* 1. *de Camb.* procedit in hac materia, ideoque eadem sufficiat relatio.

2 Super puncto autem contento in hoc primo discursu pacti rescissorii ob non solutionem fructuum, & an Bulla Piana attendi debeat in Regno Neapolitano, in plerisque aliis disputationibus, cum ibi deductis processum est, talisque est Curiæ praxis.

TRANEN. CENSUS PRO FRANCISCO AMENDONO CUM CAPITULO NAZARENO.

Casus disputatus in Signatura Gratiæ, & resolutus pro Amendono.

De nullitate census creati ex fructibus alterius census, An procedat solùm ex Bulla Pii V. vel etiam de jure communi, & ex infectione usuraria, itaut illa admittat sanationem necnè.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Sanatio nullitatis census ob defectum pecuniæ innumeratæ concedi solet per Signaturam Gratiæ cum clausula constito de vero credito, idque faciliùs in censibus Regni Neapolitani, & de ratione.*
3 *De jure prohibita est conversio fructuum in sortem.*
4 *Quid de fructibus census affirmativè contrarium. n.* 6.

5 *Retenta etiam opinione, ut non dentur usura usurarum, seu interesse alterius interesse, adhuc tamen juxta unam opinionem debetur interesse pro fructibus census & de ratione.*
6 *De conclusione, de qua, n.4.*
7 *De stylo concedi non solet nova audientia in Signatura Gratiæ.*
8 *De Sanatione census constituti ex fructibus, an concedatur, & concedi, vel denegari debeat.*
9 *In quibus propriè cadat anatocismus.*
10 *De ponderatione, quod etiam ex censu invalido non sint restituendi, vel imputandi fructus percepti.*
11 *Bona fides, vel simplicitas mulieris non excusat à nullitate census ob defectum pecuniæ numeratæ.*
● *Quid agendum esset in hac censuali materia.*

DISC. II.

1 RETento principio in Curia indubitato, proindeque retinendo in Curiis Ecclesiasticis Regni Neapolitani, quod ibi servari debeat in omnibus Bulla Pii V. non obstante contraria opinione, quæ in illius laicalibus Tribunalibus tenetur *ut disc. præced.* Cum Amendonus Barolitanus tanquam hæres Antoniæ de Micco matris pulsaretur per Capitulum Nazarenum, & Franciscum Antonium Eucarellum, tanquam hæredes Horatii Cicchilli pro fructibus unius Census scutorum 85. pro sorte ducatorum 958. Introducta causa cor. A.C. per appellationem à quodam decreto Ordinarii Tranen. contra eum lato, cor. judice appellationis opposuit de census nullitate, Tum ex defectu pecuniæ numeratæ contra formam præscriptam à Bulla Pii V. Tum fortius quia in parte census fuerat creatus ex fructibus alterius census, unde creditorum defensores agnoscentes non posse causam defendere, timentesque de sententia absolutoria declarante sortem cum fructibus indebitè solutis extinctam esse, adierunt Signaturam Gratiæ pro sanatione, quam ego scribens pro debitore dicebam denegandam esse saltem pro rata ducatorum 360. pro fructibus antiquioris census ducatorum 441. conversis in sortem, ita cum alia partita ex causa mutui confessati adauctam, & proposita causa per Matazzanum, satis scissa erant vota Prælatorum.

Cum enim quoties agitur de nullitate proveniente solùm solemnitate, vel novo jure introducto per dictam Bullam
2 Pii, sanatio passim concedi soleat cum clausula, *Constito de vero credito*, faciliùs verò in censibus Regni Neapolitani, ubi ob opinionem, quæ ibi habetur, excusabiles videntur contrahentes, adeoque ejusdem census ex aliis causis quam ex fructibus creati sanationi egomet non contradicerem; Idcircò punctus difficultatis erat, an hæc nullitas provenirer ex nova dictæ Constitutionis dispositione, vel potiùs ex jure communi prohibente conversionem fructuum in sor-
3 tem juxta dispositionem textus *in l. finali, C. de usuris cum concord.* per Merlin. *dec.* 409. aliàs 301. *p.* 5, *recen.* Andreol. *controv.* 110. Leotar. *de usuris, q.* 86. *cum duobus seqq.* Et sic an Bulla in hac parte sit inductiva novi juris, vel potius declarativa antiqui.

4 Tenentes partes creditoris se fundabant in speciali authoritate Duardi *in tract. de censibus*, §. 4. *q.* 38. ubi in specie, ex rationibus, & authoritatibus ibidem deductis, dicit istum contractum de jure communi, & seclusa Bulla Pii substineri, quod etiam de fructibus, quos ibi *tertias* vocant licitè convertendis in capitale, firmant communiter DD. utriusque Siciliæ, atque ita passim servatur, ut præsertim Costanz. *in l. ult. C. de usc. usur.* Rovit. *pragm.* 1. *de cens. n.* 10. Giurba *dec.* 24. *n.* 35. *& seqq.* & communiter.

Quinimò licet in utroque Regno, præsertim verò in isto Siciliæ citra, reprobata sententia Cagnoli & sequacium, re-
5 ceptissima sit opinio damnans interesse alterius interesse, ac accessiones accessionum, ut latè apud Rovit. *dec.* 9. & alios passim. Nihilominùs receptissimum pariter est, per morosum debitorem fructuum census deberi interesse, quod ibi habitis requisitis Paul. de Castr. pro notoriis, & probatis ex sola mora decernitur juxta *dec.* Franchi 254. quæ ibi magistralis in materia reputatur, ubi ea satis congrua & probabilis ratio adducitur, quod cùm sors census, etiam seclusa Bulla Pii, vel juxta Bullam Nicolai, vel ex natura contractus, ac intentione juris communis sit demortua & perpetuò irreperibilis ex parte creditoris, idcircò fructus, ita pro nostro loquendi usu nuncupati, dicuntur stare de per se, ac importare debitum potius sortis quàm usurarum, seu accessionum; Quo posito infertur, nil prohibere, ut quemadmodum, probatis requisitis lucri cessantis, vel damni emergentis, vel illis præsuppositis pro probatis & notoriis, tale debitum sit aptum ad productionem interesse, ita nil prohibere debet novi census creationem ex vero & legitimo debito de jure communi non prohibitam.

Alii verò inhærentes authoritatibus ac rationibus à me deductis erant in contraria sententia, quod scilicet hæc prohibitio resultaret à jure communi, ex cujus intentione talis contractus tanquam anatocismus, vel anatocismi 6
species esset usurarius, Navarr. *de usuris, nu.* 94. Boccacc. *de cens. p.* 1. *num.* 10. Vivius *dec.* 369. *numer.* 13. Felician. *de cens. lib.* 1. *c.* 9. *vers. Septimam conditionem*, qui satis contra istam contractus speciem invehit, eam exagerando Reipublicæ nimis perniciosam, atque hunc sensum habuit Rota in Romana prætensi canonis, seu census 22. Junii 1606. coram Manzanedo, *numer.* 12. *impress.* post Cenc. *prima impressionis*, *dec.* 56. *par.* 2. aliàs *dec.* 379. post eumdem recentioris impressionis; & eodem numero post Duardum eodem tract.

Si Pontifex Innocentius simpliciter negotium remisisset ad vota, absque proprii sensus expressione, utique pro sanatione resolutio prodiisset, quoniam major, & fortè sanior pars primam opinionem sequebatur, sed quoniam ipse insinuaverat, probabiliorem sibi videri alteram, istumque esse abusum illius Regni, in quo ipse per plures annos Nuntii Apostolici munus gesserat, idcircò negativa resolutio prodit pro hac rata, illam concedendo pro alia; Verùm hujus gratiæ nullus erat effectus, quoniam cum census creatus esset usque ab anno 1608. idcircò fructus istius ratæ infectæ absorbebant totum; Cùmque contra stylum (itaut Curiæ vi- 7
sa fuerit res omninò nova,) idem Pontifex concessisset novam audientiam, mandando causam denuò proponi in sequenti Signatura; Hinc proponente Emerix, acerrima habita fuit disputatio, itaut major pars classicorum Advocatorum Curiæ scripserit pro creditore, ob unionem & assistentiam quàm plurium creditorum consimiles census satis notabile ita creatos habentium, adhuc tamen perstitum fuit in decisis, undè creditor acquievit, & credo quod concordia in partibus controversiam terminaverit; Sed quomodò rerum status immutantur, defuncto Innocentio, sub Alexandro successore in hoc propriam opinionem non declarante, cum consimiles sanationes essent petitæ, absque 8
ferè votorum discrepantia pluries inhærendo fundamentis primæ opinionis, illa concessa fuit, atque in hoc sensu verè persistit Signatura.

Reflectendo autem ad veritatem, perpensis hinc inde fundamentis, ac rationibus, mihi quoque dicta prima opinio pro sanationis concessione probabilior videbatur, ex ratione potissimum ponderata in allegata *decis.* Franch. quod ob sortem demortuam, verè & propriè isti fructus dici non possunt usuræ, vel accessiones ex pecunia, sed potiùs important creditum independens stans de per se, productum ab eo jure censuali, Ac etiam quia ut habetur *in eadem dec.* 409. Merlini aliàs 301. *p.* 5. *rec.* anatocismus verè, & propriè intrat in usuris odiosis, & ex quadam juris civilis potiùs permissio- 9
ne quàm canonizatione debitis, unde propterea intrare non videtur in hujusmodi fructibus à jure Canonico & Apostolicis Constitutionibus expresè canonizatis.

Verum è conversò magnam vim faciebat modus, cum quo Pius V. hujusmodi conversionem fructuum in sortem prohibet, adjiciendo dictionem, omninò indicativam cujusdam præciæ voluntatis prohibendi actum tanquam usurarium & intrinsecè malum; Ubi enim super actus validitate nulla ageret ratio dubitandi, sed de plano, circumscripta nova lege, validus reputaretur, tunc dici posset, Bullam prædictam in hac parte esse inductivam novi juris omninò positivi, ac exorbitantis à jure communi; cui per sanationem dispensatur, sed cum probabiliter posset dubitari, adeò ut tali etiam lege seclusa urgerent rationes hinc indè, idcircò id satis stringere videbatur, ut hujusmodi lex potius esset declarativa, quàm de novo dispositiva.

Adhuc tamen hoc non obstante, mihi videbatur hujusmodi ultimam ponderationem satis considerabilem esse in ordine ad denegandam sanationem, ita & taliter quod con- 10
tractus canonizaretur, non autem quod exinde inferti posset ad infectionem usurariam, cujus ratione fructus soluti imputari deberent in sortem principalem, quoniam saltem hæc opinionum dubietas, potissimè vero, quod ex more regionis de facto, etiam apud probos & doctos viros contractus validus reputatur, atque in judicio canonizatur, itaut cesset omnis fraudis & callidi tatis usurariæ suspicio, id esse debeat justa causa, ob quam etiam in foro externo creditor ratione bonæ fidei percipere ac suos facere potuerit fructus jam exactos, & consumptos, ex iis, quæ in simili ha-

habentur deducta in Baren. *disc.* 17. *& in aliis subtit. de usuris.*

Licèt enim in foro externo receptum sit, in materia usuraria bonam fidem non excusare, quamvis ageretur de mu- 11
lieribus & rusticis, seu aliàs jurium ignaris, quia ignorantia juris non excusat ob facilitatem consulendi peritos, Ut ultrà generalia, in specialibus terminis fructuum indebitè perceptorum per mulierem ex censu creato contra formam Bullæ Pii, Seraph. *dec.* 106. cum aliis, de quibus *in d. Baren. subtit. de usur. disc.* 17. Attamen id recipiendum rectè venit ubi jus est clarum, itaut ejus ignarus de facili peritos consulendo, de illo certificari potuerit, quod in præsenti dici non potest; cum etiam apud Sapientes eadem haberetur opinio ita publicè practicata, atque à judicibus, & Tribunalibus canonizata, ideoque videtur nimis rigor hujusmodi imputationem decernere.

Sanctius autem videtur, quod ad hujusmodi, ac plerasque alias usurarias quæstiones dirimendas, nova & generalis declaratio Apostolica de consensu Principum Catholicorum, ac
12 prævio concordi tractatu emanaret, quia si in hac præsertim materia passim sanationes conceduntur, Hinc proindè ad quamdam formalitatis speciem hæc prohibitio reducta videtur, & quasi quod justitia, vel injustitia contractus pendeat à qualitate Tribunalium, in quibus causas agitari contingat, quod videtur absurdum, quia ubique æqualis debet esse lex, vel opinio, animarum & conscientiæ regulativa. Ut etiam generaliter practicatur in materia usuraria, quod in una ditione aliqui contractus reputantur liciti, & in altera illiciti & usurarii, ut frequenter habetur in sua materia *sub tit. de usuris*; Et tamen unum est principium divinum & naturale inalterabile, & super quo neque Pontifex, multò minus alii Principes dispensare possunt, unaque est conscientia; Igitur inter ejusdem Catholicæ Religionis professores tanta varietas super eodem principio, parum commendabilis videtur, præsertim intra ipsa Ecclesiæ Catholicæ viscera.

ANNOT. AD DISC. II. & III.

DE sanatione census, qui alias de rigore ob non servatam formam Pianæ Constitutionis esset invalidus, de qua agitur in his duobus discursibus, videantur deducta infrà in hoc Tit. *disc.* 34.

BAREN. CENSUS PRO MARTINO DE CORDE, CUM JACOBO SALUTIO.

Casus decisus per Rotam pro Corde.

De sanatoria concessa per Signaturam cum clausula *arbitrio Rotæ*, denegata ex eo quod tardè petita esset post latas sententias super census invaliditate, per quas quæsitum dicitur jus debitori, ideòque non concedenda.

SUMMARIUM.

1 *Casus controversiæ super deneganda sanatione aliàs concedi solita re non integra.*
2 *De sanatione concessa cum clausula*, arbitrio, *& de istius clausulæ operatione.*
3 *Quando arbitrium sit interponendum necne.*
4 *Concedi non solet sanatio post sententiam.*
5 *Regulariter re integra quomodo sanatio concedi soleat.*
6 *Concessa valida ab initio cum retroractione.*
7 *An pretium rei venditæ converti possit in census.*
8 *Census non potest excedere fructus rei censitæ, ad quorum ratam solum substinetur.*
9 *De stylo Signaturæ rescribendi in hac materia sanationis.*
10 *Quando ad hunc effectum dicatur res integra necnè ad effectum concedendi, vel respectivè denegandi sanationem.*

DISC. III.

1 POstquam juxtà facti seriem de qua in hac eadem causa *sub tit. de usur. disc.* 17. census creatus ex pretio rei venditæ non servata forma Bullæ Pii V. declaratus fuit invalidus, creditor adiit Signaturam Sanctissimi pro sanatione, Et quamvis creditum esse verum & legitimum, itaut de jure communi nulla concurreret prohibitio, quin ex eo census creari posset, unde quando sanatio re integra petita esset, de plano concedi debuerit, dum solita clausula, *constito de vero credito*, erat de plano justificabilis, Nihilominùs, me pro debitore opponente quod petitio esset congrua, utpotè re non integra, & post duas sententias, Ordinarii scilicet & A. C. ac decisionem Rotalem super contractus invaliditate, ac successivè usurarum excedentium fructus ipsius rei venditæ imputationem in sortem; Idcircò attento quod causa pendebat in Rota, eidem rescriptum fuit de sanatione cum clausula *arbitrio*, quæ operatur, ut Papa nihil determinet, sed remittat Tribunali, seu judici, cui rescribit, An sit locus concessioni & executioni gratiæ necnè.

Assumpta igitur de super disputatione in Rota coram Vetospio sub die 4. Julii 1663. solo debitore informante, procedendo cum iis, quæ Ego pro hac parte scribens deduce- 2
bam, negativè responsum fuit, ex eo fundamento, quòd licèt dicta clausula *arbitrio* relaxet juris rigorem ex deductis apud Cavaler. *dec.* 11. Coccin. *dec.* 278. *num.* 1. *& passim* 3
Nihilominus illud à jure est regulandum, neque talis clausula tribuit facultatem tollendi jus alteri quæsitum, atque grave præjudicium inferendi; Ideòque in proposito sanationis nullitatum de facili interponi solet circa nullitates judiciaria ex quadam juris subtilitate resultantes, atque in 3
substantia continentes simplicem circuitum repetendi eadem acta, quæ nulliter gesta sunt, circa quæ jus collitigantis parum, vel nihil Leditur, secùs autem ubi agitur de ipsius rei substantia, ut generaliter Gregorius & Adden. *dec.* 189. *num.* 3. Buratt. *decis.* 130. *n.* 8. Et de qua distinctione inter sanationem solemnitatum, quarum defectus inducit nullitatem ex solo rigore juris, & sanationem illorum defectuum qui percutere videntur substantiam actus, & voluntatem partis, habetur in specialibus terminis sanationis nullitatis ex rescripto Signaturæ Gratiæ cum eadem clausula, *arbitrio*, habetur *dec.* 16. *num.* 3. & 4. *cum seqq. par.* 8. *rec.* ubi concordantes in Firmana sanationis *sub tit. de contractibus in genere.*

Unde cum per binas sententias ac per decisionem Rotalem, jam declaratum esset, fructus, seu usuras excessivè 1
solutas extinxisse sortem principalem, atque debitorem obtinuisse liberationem à debito. Hinc resultabat, quod idem erat sanare censum, ac facere debitorem illum; qui jam liberatus erat, & consequenter tali casu Signatura Gratiæ 4
rescribere non solet super sanationibus, ut per Marches. *de commiss. p.* 1. *num.* 481. *fol.* 97. & hæ sunt decisionis fundamenta.

Quibus addebam voluntatem Papæ gratiam non concedendi, ex ejus consuetudine, sive discretivo modo rescribendi desumptam, quoniam ubi nulla adest sententia ad favorem debitoris super census nullitate, gratiam purè, & simpliciter concedere solet, rescribendo judici ordinario, & partium competenti, seu illi, coram quo causa pendeat de 5
sanatione cum clausula *Constito de vero credito*, itaut partes judicis commissarii in alio non sint, nisi circa verificationem hujus clausulæ, an scilicet constet de credito legitimo, & tali, quod circumscripta forma inducta per Bullam Pianam, ex illo inspecta juris communis, vel antiquiorum Apostolicarum Constitutionum dispositione, validè census creari potuerit, quo constito proceditur ad sanationem cum 6
effectu retrotractivo ad suum initium, ut liquet *ex decisione* 194. *n.* 2. *p.* 6. *rec. Interamnen. Census* 27. *Januarii* 1638. *coram Buccabella & in aliis.* Unde quando denegatur hæc rescribendi forma, sed altera servatur cum clausula, *arbitrio*, hujusmodi discretiva diversam denotat voluntatem, juxta vulgatum discretivæ axioma deductum *ex l. unica*, §. *sin autem*, *C. de caduc. tollen.*

An resolutio probabile fundamentum haberet necnè, maturum judicium efformare non potui, dum altera pars non informavit, unde visum non fuit quid in contrarium deduceret.

Reflectendo autem ad veritatem, cogitabam esse quidem impracticabilem sanationem hujusmodi census ita simpliciter prout jacet, quoniam licet verificaretur clausula *Constito*, dum pretium rei venditæ prohibitum non est de jure communi & circumscripta forma inducta per Bullam Pii V. converti in diversam speciem contractus census, seu annui 7
redditus, ex iis quæ ex Dec. Covarr. & aliis, frequenter deducta habetur *sub tit. de usuris*, præsertim in Lucana, & in hac eadem Baren. *disc.* 17. & 18. Attamen cum probatum esset quod ex peste, aliisque infortuniis, domorum pensiones in ea Civitate essent notabiliter diminutæ, itaut fructus domus, de cujus pretio agitur, non ascenderet ad annuos scutos 90. impossibile erat sanare censum annuorum scutorum 140. cum etiam de jure communi, ex veriori sententia non

8 non detur census excedens fructus rei censitæ, quia in parte excedente remaneret census merè personalis, Unde ad summum sanatio practicari debuisset cum reductione fructuum ad proportionem illorum fundi censiti, quod juris dispositioni conformat, ex recepta propositione, quod fundo censito in parte diminuto, si pars, quæ remanet, est sufficiens ad totum censum, talis diminutio creditori non præjudicat, sed si non sufficit, atque diminutio non est culposa, substinetur tantùm pro rata capacitatis, ex deduct. per Cenc. *hoc tract. q.* 110. *n.* 1. *cum seqq. Firmana census* 13. *Junii* 1642. Peuting. *dec.* 213. *n.* 4. post Zacch. *de obl. dec.* 47. *nu.* 3. post Merlin. *de pign. & in aliis*.

Et circa punctum juris debitori quæsiti, necnè, id pendere cogitabam ab eo, quod in hac eadem causa disceursum habetur *sub d. tit. de usuris, disc.* 17. Quoniam si fructus excessivè soluti, verè importassent extenuationem sortis principalis, tunc rectè intrabat motivum prædictum juris quæsiti, secùs autem in casu converso, quoniam cessante imputatione prædicta, itaut de præsenti emptor maneret debitor integræ sortis, hujus potius intereret conceda sanationem, qua mediante sors fiebat irrepetibilis, ac urgeri non poterant ad solutionem, ad quam aliàs eadem sanatione denegata creditor agere poterat, & fructus ad mensuram, seu capacitatem fundi censiti minimum reducerentur.

Licèt autem ex antiquiorum traditionibus Signaturæ stylus esse soleat, quando in causa adest sententia, favore debitoris rescribendi simpliciter de sanatione cum sola clausula *Consito*, Quando verò adest, vel eam denegare, vel rescribere cum dicta clausula, *arbitrio*, ut frequentissimè in quampluribus consimilibus causis in dicto Tribunali à me tractatis pro debitore, vel creditore juxta contingentias scribendo sum expertus; Attamen quoties debitor formiter de hujusmodi nullitate opposuit, ac declaravit se à sortis debito liberatum ob imputationem fructuum solutorum, non percipiebam vim dictæ distinctionis, an esset sententiatum in causa necnè, quoniam ubi sententia non fecit transitum in judicatum, itaut firmet statum, sed suspensa est per appellationem, in cujus gradu de ejus viribus disputatur, nullos operatur effectus, perindè ac si non adesset, præterquam illum fumi boni juris pro decernendis alimentis, vel similibus levioribus effectibus.

Unde propterea quoad jus debitori quæsitum per gratiam non tollendum, considerabam veram distinctionem non consistere in hoc, an esset in causa sententiatum necnè, sed potius an adesset debitoris oppositio cum declaratione assequutæ liberationis à debito, Vel potius debitore non declarante, res dici posset integra, & in quodam implicito statu validitatis ob non declaratam contrariam voluntatem debitoris, qui solvendo fructus, atque non opponendo, ita videatur continuare in statu agnitionis bonæ fidei super contractus validitate & observantia, cum de reliquo non agnoscerem rationem differentiæ; Sed hucusque occasio non præbuit id formiter disputare.

SABINEN. CENSUS
PRO COMMUNITATE CONFINEI CUM COMMUNITATE.

Casus disputatus coram A. C. incertus est exitus, forsan per concordiam.

De forma pecuniæ numeratæ per Bullam Pianam in censuum creatione præscripta, num impleatur per cedulam bancariam, sive per ordinem directum banco.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Census constitutus sine pecunia numerata est nullus, & fructus imputantur in sortem.*
3 *An dicta forma impleri possit per æquipollens, & per cedulam bancariam.*
4 *Si intervenit pecunia sine numeratione an sufficiat.*
5 *An sufficiat ordo directus banco, & de differentia inter ordinem & cedulam.*
6 *Quando census creatus etiam mediante ordine sufficiat.*

DISC. IV.

1 CUm Julius in ejus testamento quasdam summas reliquisset Communitati propriæ patriæ, in effectus fructiferos investiendas, ut ex fructibus exinde percipiendis quædam subsidia pia, vel prophana per eum demandata præstarentur, Communitas Confinei pecuniis indigens, censum creavit ad favorem dictæ alterius Communitatis legatariæ ex pecuniis à dicto Testatore provenientibus, quarum numeratio in ipso actu creationis coram Notario, & testibus ad formam Bullæ Pianæ non accessit, sed impositrici consignatus fuit ordo directus Sacro Monti Pietatis, illinè ad aliquos dies, vel menses impletus; Cum autem tractu temporis, vel eadem Communitas creditrix, vel ejus nomine illi, quibus dicti census fructus destinati erant, istam Communitatem debitricem coram A. C. pulsarent, de pluribus dicti census de nullitatibus excipiebatur, præsertim deficiente licentia Sacræ Congregationis boni Regiminis, deficiente versione, cujus secutitati aliàs dicta Congregatio in concessione licentiæ consulere solet, necnon ex defectu pecuniæ numeratæ juxta formam præscriptam per dictam Bullam Pianam, Quidquid esset de aliis exceptionibus, & defectibus, de quibus utpotè in nudo facto consistentibus, non ad Advocatos, sed ad causæ Patronum juxta Curiæ stylum agere pertinet.

Quatenus concernebat dictam exceptionem juris resultantem à defectu formæ, seu solemnitatis; Pro Communitate debitrice scribens, fundatam dicebam ejus intentionem, quod ob decretum irritans in eadem Bulla contentum, contractus censualis aliàs creatus dicatur ipso jure nullus, atque remanente credito sortis in terminis simplicis mutui veri, vel 2
interpretativi, nulli fructus ex eo pretendi possint, quinimò atque soluti deberent in sortem imputari ex plenè deductis per Cenc. *de Cens. q.* 48. Leotat. *de usur. q.* 59. *nu.* 32. Seraph. *dec.* 106. ubi quod creditoris simplicitas, vel ignorantia in proposito non excusat, *dec.* 43. *n.* 7. *cum seqq.* post Merlin. *de pignor.* cum aliis, de quibus infra.

Non negabant scribentes pro creditore veritatem dictæ propositionis, utpotè indubitatæ, Replicabant tamen ferme prædictam impletam esse, proindeque cessare objectum ex facto, dum pecunia per æquipollens in ipso actu tradita fuerat, mediante ordine directo Sac. Monti Pietatis, quam formam æquipollentem in proposito sufficere decrevit idem Pius in declarationibus dictæ ejus Constitutionis
editis in gratiam Regni Siciliæ ultra Pharum ac regiffratis 3
per Cenc. *hoc tract. in princ.* declarando ita satisfactam esse, vel ubi census constitueretur ex causa dotis, vel per viam traditionis cedulæ bancariæ, quam in proposito sufficere firmant Rota *dec.* 103. post Cenc. *& cateri*, per Leotat. *d. qu.* 59. *num.* 39. & habetur in infra allegandis decisionibus; In forma etenim prædicta spectandus est finis, ob quem illa inducta fuit, nè scilicet fiat fraus usuris, atque ita debita aliàs illicita & malè contracta in hujusmodi contrahendi speciem converterentur. Unde propterea si pecunia
in ipso contrahendi actu intervenit, quamvis illius distin- 4
cta, & actualis numeratio non sequatur, sed partes eam pro numerata habeant, id sufficit, ut per Rot. *decis.* 436. post Cenc. *n.* 5. *&* 6. idem Cenc. *qu.* 51. *in fine*, & dictum fuit in Tarentina Census 5. Decembris 1663. coram Taja, & in aliis, quia de facto ita servat communis usus, etiam in ipsamet Urbe.

Admittebam ego præmissa concernentia cedulam bancariam, Negabam verò applicationem ad factum, in quo non agebatur de cedula, sed de simplici ordine creditoris directo 5
banco, cujus casus est longè diversus; Ideò enim cedula æquipollet pecuniæ numeratæ, atque vim habet veræ solutionis, quia bancherius, vel campsor, qui cedulam fecit, recusare non potest solutionem, minusque pecuniam in ea contentam solvere potest deponenti, vel alteri cedulam non exhibenti; nam tali solutione non obstante ad aliam tenetur, qui cedulam exhibeat, ex deductis in materia per Rovit. *dec.* 13. Secus autem est in simplici ordine, quem ipse mandans potest reddere inanem cum præventiva pecuniarum exactione à seipso facta, vel dando alteri ordinem prius effectuandum, sive quod tunc pecuniam in banco non haberet; Ideòque firmata in cedula non procedunt in hujusmodi ordinibus, ob satis diversam rationem inter unum casum & alterum, ut per Cenc. *de cens. q.* 50. *n.* 19. Rot. post eamdem *dec.* 435. *n.* 1. *in Licien. census* 18. *Maii* 1654. *&* 17. *Maji* 1655. *Priolo Romana Salviani* 17. *Martii* 1666. *&* 1667. *Ottalora*, & in terminis ordinis directi S. Monti Pietatis Urbis, licèt ad alium effectum, *in Romana domus* 14. *Maji* 1657. *Bevilacqua, & in aliis*.

Verùm reflectendo ad veritatem, periculosa, vel nimis aspera mihi videbatur dicta distinctio ita generaliter & in- 6
definitè sumpta, per quam census creati cum ordinibus directis Monti Pietatis, vel alteri banco censeri debeant invalidi utpotè carentes forma Bullæ Pianæ; Si enim constat, quod tunc creditor pecunias in eo banco promptas habebat, seu aliàs talis esset ejus conditio, quod etiamsi integra pecuniarum quantitas ad ejus creditum descripta non reperiretur, adhuc tamen ob ejus probatam fidem Bancherius absque dubio ordinem promptè implevisset, ut quotidiana praxis docet, atque de facto, vel immediatè, vel ex intervallo ad libitum debitoris pro ejus commoditate differentis, quando ordinem exhibuit, promptam invenit pecuniam, itaut cessat quæcumque suspicio illius fraudis, ob quam dicta forma pecuniæ numeratæ præscripta fuit, nè scilicet sub hoc pallio pro stocchis, barocchis, & civantiis, seu ex causa ludi, aut aliàs illicitis, & suspectis creditis census crearentur, tunc data sinceritate actus, quædam judaismi species videtur, quod ob solam possibilitatem reddendi ordinem inanem, & sine effectu, quoties observantia contrarium docuit, contraventum esset formæ prædictæ; Ideoque distinctio intelligenda videtur sano modo, ac juxta facti circumstantias, sinceritatem, vel fraudem respectivè ostendentes.

Et quemadmodum communis usus, ipsius potissimùm Urbis dictam Constitutionem interpretatus est, ut ejus formæ satisfactum dicatur ex solo interventu pecuniæ in sacculo, quamvis non deveniatur ad actualem numerationem coram Notario & testibus, quibus etiam ignotum sit, an pecunia in eodem sacculo existens, illam quantitatem importet necnè, quia in dubio præsumenda non sunt mendacia & delicta, ex firmatis in supra allegatis, præsertim *in dicta Tarentina census coram Taja*, ita pariter non videtur urgere ratio prohibitiva satisfaciendi dictæ formæ mediantibus hujusmodi ordinibus, dum implementum habere possunt, cum contraria possibilitas in dubio præsumenda non sit utpotè sapiens delictum, eademque præsumptio comprobata remaneat ab observantia; Atque in omnem eventum, quemadmodum *in Baren. census* 16. *Junii* 1661. *Verospio*, de qua causa habetur *sub tit. de usur. disc.* 17. etiam data nullitate debentur fructus, tanquam damna & interesse, ita in præsenti quia pecunia pernecessè investienda erat in occasione fructiferas juxta deducta *in Marsicana, & in Neapolitana sub tit. de usur. disc.* 29. *&* 30.

ANNOT. AD DISC. IV.

CUm hac distinctione inter cedulam, & ordinem procedi hodiè videtur, licèt mihi videatur continere speciem judaismi, & quemdam rigorem, sine effectu producente solum quemdam inanem circuitum recursus ad Signaturam Gratiæ pro sanatione cum inani jactura temporis, & expensarum, dum passim sanatio conceditur, quoties accedat sinceritas, & veritas actus, quod nempe tunc creditor haberet in banco pecuniam solvibilem, quodque ordo suum habuerit effectum.

SPOLETANA
PRO MONASTERIO PALATII SPOLETTI.

Responsum pro veritate.

Si in matrice, seu originali imbreviatura instrumenti censualis reperta inter rogitus notarii mortui, non exprimatur servatam esse formam Bullæ Pianæ, An id per notarium successorem in extensione instrumenti suppleri possit; Et an forma prædicta quamvis in instrumento non expressa probari possit per testes, vel alias extrinsecas probationes.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Notarius rogatus, vel successor quam facultatem habeat circa extensionem clausularum.*
3 *Notarii fidei non defertur, nisi in iis, quæ coram ipso gesta fuerunt in ipso actu sui rogitus.*
4 *Non potest attestari de interventu pecuniæ numeratæ in censu, si instrumentum non dicat.*
5 *Dictus interventus pecuniæ, vel expressio confinium rei possunt extrinsecus justificari, etiamsi instrumentum non dicat.*
6 *Quando talis facultas Notario concedatur.*

DISC. V.

1 CUm inter rogitus Notarii Urighi reperta esset quædam imbreviatura instrumenti censualis ad favorem Monasterii prædicti cum N. absque eo quod in protocollum, vel instrumentum publicum redacta esset, atque hæredes debitoris, quamvis eorum author donec vixit fructus solvisset, præcognito, quod dicta imbreviatura non contineretur forma Bullæ Pianæ super actualis interventu pecuniæ coram Notario & testibus, & recusassent continuare solutionem fructuum, prætendentes cum jam solutis utpotè indebitis, & usuraris ipsam sortem principalem extinctam esse; Hinc monasterii administratores, ut istius indemnitati consulerent, insteterunt apud Notarium successorem, pœnes quem dictæ scripturæ conservabantur, pro extensione dicti instrumenti, cumque hic dubitaret, an id agere posset circa suppletionem dictæ formæ, ac propterea cuperet audire responsum pro veritate alicujus classici Advocati Urbis, ad id Ego fortè d. opinione indignus requisitus.

Negativè in hac parte respondi, quoniam Notarius suc- 2
cessor, vel quicumque alius, judicis etiam mandato acce-
dente, extendere, vel supplere non potest, nisi ea, quæ extendere, vel supplere posset idem Notarius si viveret, cum nunquam fictio excedere possit veritatem, neque subrogatus habere majorem potestatem, quàm ille, in cujus locum subrogatus est; Ipse autem Notarius rogatus facultatem solùm habet extendendi clausulas & verba, quæ ex debito officii & consueto stylo apponenda erant in originalibus imbreviaturis ideò omitti solita, ut commodiùs in extensione protocolli, seu publici instrumenti, non immutata conventionis substantia, apponerentur, sed non potest supplere illa substantialia, quæ pendent à partium voluntate, sive ab illo facto extrinseco, quod data etiam veritate scripturæ, potest esse diversum, seu potius omitti, quia sic factum requirebat ex deductis per Buratt. & Adden. *dec.* 507. Rovit. *pragm.* 1. *de Notariis, n.* 10.

Attestaretur enim ita Notarius de actu facti gesto, vel non
gesto inter ipsas partes, de quo attestari non potest, cum ejus 3
fidei solùm deferatur in iis, quæ in ipso actu celebrationis instrumenti intervenerunt Greg. & Adden. *dec.* 177. Adden. ad Buratt. *dec.* 95. Et in his terminis specialibus pecuniæ nu-
meratæ in censu non intervenientis Rota in Neapolitana do- 4
morum cor. Verospio, *dec.* 43. post Merlin. *de pign.* aliàs *dec.* 20. *p.* 9. *rec.* Unde si id utpotè respiciens substantialia contractus, ac factum extrinsecum, quod potest se habere ad esse & non esse, supplori non potest per ipsummet Notarium rogatum, qui saltem de dicto actu, tanquam coram se gesto attestari posset tanquam testis, multò minus absque dubio id fieri potest per Notarium successorem.

Et quamvis multa darentur adminicula, ad ostendendum verè ubi intervenisse pecuniam numeratam, præsertim partita libri ejusdem Monasterii, & quia sic attestabantur pleræque
Moniales, ac etiam quæ in actu fuerunt præsentes, Dicebam 5
tamen id pertinere ad judicem, coram quo per debitorem de hujusmodi nullitate opponeretur, ut stantibus probationibus aliàs quàm ex instrumento resultantibus, dictam exceptionem reiicere, cum de jure certum sit id posse cum extrinsecis probationibus justificari, quia Notarii negligentia in exprimendo in instrumento aliquem actum, præjudicare non debet veritati, Ut in simili circa expressionem confinium fundi censiti habetur apud Buratt. *dec.* 10. aliàs 502. *p.* 1. *rec.* Et habemus in terminis matrimonii describendi in libro Parochi, quod si non reperiatur descriptum, non prohibetur aliundè probari, cum similibus.

Verùm hoc non pertinet ad Notarium extendere debentem instrumentum, quoniam ipse non potest se ingerere, nisi in extendendis clausulis, & cautelis de stylo apponi solitis, non alterantibus substantiam contractus, neque concernentibus factum extrinsecum, quod potest esse diversum; Et licèt in *dicta dec.* 10. Buratti aliàs 502. *p.* 1. *rec.* considerata fuerint adminicula, & extrinsecæ probationes ad istum effectum extensionis instrumenti cum expressione confinium, qui in originali imbreviatura omissi erant, & sic pariter circa rem substantialem. Nihilominus ibi præcedebat rescriptum Si- 6
gnaturæ Gratiæ super sanatione, Ac ulteriùs omissio erat potiùs circa verba, dum fundus censitus expressus fuit, hic verò erat circa factum omninò extrinsecum, interventus, vel non interventus pecuniæ, & sic in terminis satis diversis, ac longè majori defectu substantiali; Ideòque concludendo dixi, Monasterium quidem fovere bonum jus, curando censum canonizari cum extrinsecis probationibus dictæ formæ, quæ verè intercessit, sed ex notarii incuria in imbreviatura expressa non fuit, istæ verò erant partes judicis, non autem notarii.

AN-

ANNOT. AD DISC. V. & VI.

AGitur in hoc discursu, an forma pecuniæ numeratæ; & alia requisita Pianæ Constitutionis justificari valeant aliàs quam per ipsum instrumentum impositionis, videatur infra, *disc. 36.*

URBEVETANA CENSUS PRO COMITE LAURENTIO DE MARSCIANO CUM CAMILLO BONAVENTURA.

Casus disputatus in Rota occasione possessorii, sed non decisus.

De nullitate census ex defectu fundi censiti certi 1 quia esset impositus super bonis aliquorum Castrorum in genere; Et an hæc exceptio impediat creditorem agentem in judicio executivo, vel in altero manutentionis.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Decretum irritans contentum in Bulla Pii V. ob non servatam formam ibi præscriptam, an inficiat etiam possessionem, itaut obstet in summariissimo possessorio retinendæ.*
3 *Et quando defectus pecuniæ numeratæ, vel fundi censiti impediat etiam in judicio executivo.*
4 *Cur autem in judicio manutentionis, secùs.*
5 *De cautela non producendi instrumentum.*
6 *Defectus certæ expressionis confinium annullat censum.*
7 *An specificatio fieri possit ex intervallo, & retrotrahatur.*
8 *Quando dicta specificatio non sit necessaria.*
9 *De facilitate sanationis hujusmodi defectuum.*

DISC. VI.

DEanno 1591. Joannes Franciscus Monaldensis imposuit census scut. 2500. in sorte ad favorem Laviniæ Mazzarostæ uxoris Julii Bonaventuræ super prædiis, terris, & aliis bonis existentibus in castris, & territoriis, Ripaldellæ, & Collislongi Comitatus Urbis Veteris, absque aliqua confinium expressione, dictoque censui accessit tanquam principalis, principaliter, & insolidum obligatus Comes Ludovicus de Marsciano senior; Cum autem Camillus dictæ Laviniæ filius, & hæres, seu donatarius, occasione primogenituræ contemplatione matrimonii per contractum erectæ, de mandato Congregationis Baronum aliquas fecisset exactiones fructuum à Comite Ludovico juniore prædicti fidejussoris ex filio nepote, ut de ista eadem causa haberur *sub tit. de feudis ad materiam Bulla Baronum, disc. 95.* Hinc introducta causa in Rota prius coram Albergato, & deindè coram Bichio, de plurbus punctis actum fuit ad rem non facientibus, Potissimè verè ex parte Ludovici debitoris opponebatur de nullitate census incontinenti probata ex ipsius instrumenti lectura resultante ab omissione confinium fundorum censitorum contra formam Bullæ Pianæ continentis expressum decretum annullativum.

Sed quia ex parte actoris, suspenso quocumque petitorio, intentatum fuerat summariissimum possessorium retinendæ, quod vulgò manutentionis dicitur; idcirco in disputatione desuper habita sub die 23. Febr. 1654. cor. Bichio, inhærendo eidem responsioni traditæ in decisione desuper edita sub die 16. Junii 1653. cor. Albergato, respondendo de manutentione ad favorem creditoris, ista exceptio tanquam altioris indaginis, ac sapiens petitorium, ad istud remissa fuit, non admittenda in hoc summariissimo & executivo judicio manutentionis, atque resolutio in hac parte visa est probabilis.

Licèt enim Ego scribens pro debitore insisterem in decreto 2 irritanti contento in Bulla Piana, cujus virtus est inficere titulum & possessionem, Attamen quamvis hæc sit vera, & recepta propositio, illa procedit, quando certum est decretum irritans intrare, secùs autem ubi de hoc dubitari potest, atque à justificationibus in petitorio faciendis potest ostendi non adesse defectum, cujus ratione decretum adjectum est, Tunc enim non impeditur possessori manutentio in illa facti detentatione, ut in specialibus terminis manutentionis non impediendæ creditori censuario, eò quia ex instrumento censuali appareat de non servata forma pecuniæ numeratæ decisum fuit in Assisien. census 23. Junii 1653. cor. eodem Bichio, & generaliter Seraph. *dec.* 1472. Cavaler. *dec.* 8. Merlin. *dec.* 57. *& sepius.*

Quamvis enim etiam in judicio executivo in vim obligationis cameralis, hujusmodi defectus pecuniæ numeratæ, vel fundi censiti admittatur ad impediendam relaxationem mandati pro fructibus, atque ita servet praxis, 3
Nihilominùs id procedit, quia actor pro fundamento suæ actionis deduxerit ipsum instrumentum, quod ex sui facie apparet defectivum, unde propterea dicitur exceptio resultans ex ventre ejusdem scripturæ, ex qua actor agit, euæ species exceptionis dicitur privilegiatissima, absque dubio admittitur in quocumque judicio quantumvis executivo & privilegiato; Secùs autem ubi sumus in judicio possessorio, in quo actor se non restringendo ad solum 4
jus resultans ex scriptura, principaliter fundatur in solo facto possessionis, cum tunc hujusmodi exceptiones non admittantur utpotè elidibiles in petitorio, in quo per extrinsecas probationes justificari potest interventus pecuniæ numeratæ, seu expressio confinium, cum non requiratur pernecesse id apparere ex scriptura, ut habetur deductum in Spoletana, *disc. præcedent.* Unde propterea cautela est in hujusmodi judiciis non exhibendi instrumentum, seu titulum suæ possessionis, sed ista probata per scripturam, vel testes insistendi in nudo facto, itaut contra producentes practici dicere soleant, quod sibi imputent producentes, cum se proprio ligone percusserint. 5

Quatenus verò pertinet ad punctum principalem invalidi- tatis contractus ob non expressos certos fines fundi censiti, Dicebam regulam esse pro nullitate ex literali dispositione Constitutionis Pii V. innixæ vivæ rationi fraudis, quæ aliàs ex parte creditoris inesse posset in non subjacendo periculo 6
amissionis sortis, cui creditor censuarius subest in casu peremptionis fundi censiti in toto, vel in parte, ut pro nullitate firmant Cenc. *hoc tract. q.* 40. Honded. *cons.* 25. *nu.* 32. *lib.* 2. Rota post Cenc. *dec.* 80. Leotar. *de usur. q.* 58. *nu.* 37. Verùm & de hoc pariter dubitari potetat, unde propterea ab initio causæ satis dubitabam de hoc motivo, in quo cæteri pro hac eadem parte scribentes potissimè insistebant, Tum quia aderat subsequens specificatio, quæ sufficit, solùmque 7
dubitari potest, an retrotrahatur ad suum initium, vel potiùs revalidet contractum ex nunc, ex deductis per Thesaur. jur. *lib.* 3. *quæst.* 104. Rovit. *pragm.* 1. *de censibus, nu.* 22. Merlin. *lib.* 1. *controv.* 55. *num.* 20. Tum etiam quia ubi imponens non habet in loco quamvis generali nisi unum prædium, sive habet plura, quæ vel ex nuncupatione, vel ex 8
qualitate habent speciem notorii, itaut cesset ratio omnimodæ incertitudinis, tunc de hujusmodi defectu expressionis non curatur ex deductis per Caren. *resolut.* 235. Leotar. *dicta, quæst.* 58. *num.* 34. *cum seqq.* ubi de impositione super toto Castro Rota, *dec.* 636. *par.* 4. *recent. & in aliis*, itaut fortè unquam, vel satis rarò visum fuerit ex hujusmodi defectu census annullari, quoniam hæc non est forma præcisa de novo inducta, sed declarativa ejus, quod est de jure ad tollendos census personales, & consulendum fraudibus super evitatione periculi pendentis à nimis de raro contingibili casu peremptionis fundi censiti, unde quoties dicta ratio cessat, de facili suppletur hic defectus, atque nimis debilia sunt hujusmodi debitorum subterfugia, ob facilem recursum in omnem eventum ad Signaturam pro sanatione, quæ non negatur, quoties constet de vero credito, itaut infectio non resultet ex mala radice, seu causa creationis census, & cui malo verè & propriè Pius V. cum dicta Constitutione occurrere voluit, & sic in hujusmodi materiis totum pendet à facti circumstantiis sinceritatem, vel malitiam actus præferentibus.

ROMANA CENSUS PRO SOCIETATE SPIRITUS SANCTI NEAPOLITANORUM, CUM SOCIETATE SANCTÆ MARIÆ DE HORTO.

Casus decisus per Rotam pro Societate Spiritus Sancti.

An census creari possit super domo construenda cum pecuniis ad censum traditis, itaut de tempore creationis, fundus censitus fructifer, & capax non sit in rerum natura.

Et de impositione census sapiente veram aliena- tio-

tionem, proindeque cadente sub *extravaganti Ambitiosæ.*

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Impositio census super bonis Ecclesiæ dicitur alienatio prohibita, & quid requiratur ad hujusmodi actum substinendum.*
3 *De invaliditate census ex defectu fundi, tunc non extantis.*
4 5 *An creari possit census super domo ædificanda, vel acquirenda, si & postquam erit propria, seu ædificata.*
6 Extravag. Ambitiosæ *non obstat creationi census super re acquirenda.*

DISC. VII.

1 CUm Societas Spiritus Sancti Nationum Regni Neapolitani pro reducendis ad formam palatii, cum imprudentissimo, vel malitioso consilio quibusdam domunculis dictæ Ecclesiæ adjacentibus, quamplures imposuisset census, quorum fortè major pars in privatam, tunc administrantium utilitatem cessit, Hinc successores pii & zelantes administratores, curantes cum justitiæ fundamento Societatem prædictam à gravissima ætis alieni mole oppressam sublevare, de anno 1632. curarunt à tunc temporis V. Gerente, & Sacr. Visitæ Apostolicæ judice obtinere sententiam in judicatum transactam, annullantem quamplures ex hujusmodi censibus, canonizatis solùm illis, quos detectum fuit esse legitimè impositos, cum versione pecuniæ in dicti palatii fabricam, seu aliam Ecclesiæ utilitatem, inter quos census rejectus fuit unus impositus ad favorem Antonii Thesauri, quo ad plures annos defuncto, scripta hæredè Societate B. Mariæ de Horto, curavit ista committi in Rota coram Bichio causam restitutionis in integrum adversus rem judicatam, & assumpta disputatione super consueto dubio, *An scilicèt constaret de re judicata, vel potius de causis restitutionis in integrum*, sub die 15. Aprilis 1652. prodiit resolutio affirmativa in prima parte, & negativa in secunda, constare scilicèt de re judicata, non autem de causis restitutionis in integrum.

Potissimum resolutionis probabile fundamentum fuit, quod restitutio in integrum adversus rem judicatam non datur sine læsione, quæ in proposito resultat ab injustitia, qualis prætendi non poterat ob evidentem contractus censualis nullitatem ex defectu Beneplaciti Apostolici, copulativè cum justa causa requisiti in alienatione bonorum Ecclesiæ, vel loci Ecclesiastici, qualem non dubitabatur esse istam Societatem, utpotè erectam cum Ordinarii authoritate ad opera pietatis exercenda, & habentem Ecclesiam cum Oratorio, omniaque alia requisita necessaria ad constituendum locum, vel corpus Ecclesiasticum, illudque distinguendum à simpliciter loco pio, cum hodiè receptissimum sit, præsertim in Rota & Curia, impositionem census importare veram 2
alienationem cadentem sub dispositione *dictæ extravag.* ad cujus effectum, ut dictum est, copulativè requiruntur solemnitas hodie consistens in Beneplacito Apostolico, & justa causa necessitatis, vel evidentis utilitatis, itaut unum sine altero non sufficiat, quoniam Beneplacitum Apostolicum non supplet causam, atque ita, quamvis justificata, sine solemnitate, potest quidem esse apta ad producendam actionem negotiorum gestorum, seu de utili in rem verso, à qua neque Ecclesia exempta esse debet, quia tanquam pietatis & justitiæ cultrix locupletari non debet cum aliena jactura, non autem ad salvandum contractum, multò magis in præsenti, dum uterque defectus concurrebat saltem in parte, unde licèt probaretur partem sortis erogatam esse in fabricam, & sic versam in utilitatem, nihilominùs posita nullitate contractus, id quod pro fructibus erat solutum, excedebat dictam ratam ex sola æquitativa actione de in rem verso restituendam, ut de his omnibus conclusionibus habetur in sua materia *sub tit. de alienat. & contract.* atque sunt conclusiones hodiè receptæ & notoriæ, quæ sunt præsupponendæ, & super quibus, nonnisi ab indocta, & infima plebe leguleicæ authoritates desiderandæ sunt.

Scribentes pro altera parte insistebant in eo, quod futura fabrica, utpotè adhuc in bonis Ecclesiæ non existens alienari potuerit, eam d. censui subjugando, ex regula, quod in quærendis dispositio d. extravagantis non intret; Verùm istud erat satis debile fundamentum ad effectum de quo agebatur, impugnandi scilicet de injustitia rem judicatam annullantem contractum censualem. Quoniam quicquid sit de conclusione, An & quandò bona quærenda distrahi, vel repudiari possint, de quo in d. sua materia *sub titul. de alienationibus & contractibus in genere*, posita etiam illa regula, retorquebatur ad effectum controversiæ, quoniam ita intrabat altera nullitas census ex defectu fundi. Vel de jure communi & natura census juxta unam opinionem etiam probabiliorem. Vel indubitantet ex Bulla Piana, omninò necessarii de tempore quo census imponitur, cum tunc requiratur subjectum habile, sine quo contractus ad esse deduci non potest ex deductis per Cenc. *de cens. qu.* 35. *n.* 1. *cum seqq.* & Leotar. *de usur. qu.* 45. *& seqq.* & advertitur in decisione desuper edita. 3

Est benè verum, quod si Ecclesia, ut novum ædificium construere vellet, tam pro isto, quàm pro soli acquisitione pecuniam acciperet ad censum sub pacto, ut iste creatus 4
conferretur, si & postquam construendum ædificium redactum erit ad esse rei fructiferæ, & capacis ejusdem census, tunc id nil obstare videtur hujusmodi contractus validitati, tam in ordine ad Bullam Pii super forma creandi census, quàm in ordine ad extravag. Ambitiosæ super alienatione bonorum Ecclesiæ; Quatenus enim pertinet ad primam, licèt ex præmissis requiratur fundus capax & fructifer de tempore ipsius creationis, cum aliàs donec iste reducatur ad esse, diceretur interim census personalis, ac sine subjecto. Attamen nil prohibere videtur nè plura requisita ad hujusmodi contractum perficiendum necessaria diverso tempore adimpleri possint, Et sic anticipatè formam pecuniæ numeratæ tanquam præparatio, seu præventivum implementum dicti requisiti pro futuro contractu perficiendo ex tunc, & postquàm fundus construendus ad statum capacitatis redactus erit, itaut contractus interim steret in pendulo, ac in terminis conventionis conditionalis, initium, seu effectum sortituræ post purificatam conditionem,

Eodem modo quo nil prohibere videtur dari ad censum pecuniam super fundo cum eadem acquirendo, si & post- 5
quàm ille acquisitus fuerit, ac effectus erit de dominio debitoris, quoniam licèt inspecto tempore conventionis dici non valeat censum esse benè creatum, utpotè super re aliena sine consensu domini & sciente creditore. Nihilominus talis dicitur potiùs conventio præparatoria futuri contractus, initium & perfectionem recipere debentis post acquisitionem, seu redemptionem, cum similibus.

Minusque obstare videtur dispositio d. extravag. ambitiosæ, quoniam nihil alienatur de bonis Ecclesiæ, sed onus im- 6
ponitur ipsi rei acquirendæ, quæ in ipso instanti quod acquiritur, annexum habere dicitur hujusmodi onus tanquam intrinsecum, seu priùs impressum. Unde quemadmodum Ecclesia acquirente ex contractu, vel ultima voluntate bona censibus aliisque oneribus obnoxia, non prohibetur id facere, dummodò absit læsio, seu damnum in aliis ejus bonis propriis, quæ tali occasione non possunt de eisdem titum hypothecare cum simplici tamen hypotheca generali, quæ donec deducatur ad exercitium non cadit sub hujusmodi prohibitione, ex plenè deductis in pluribus decisionibus editis in Amerina bonorum coram Royas, *dec.* 205. 230. & 261. præsertim in ultima, quæ prævia discussione in Signatura Gratiæ coram Innocentio X. & ex istius etiam Tribunalis sensu, est præcedentium declaratiua, & reputatur hodiè in materia magistralis, sic à pari, cum eadem in omnibus ratio militare videatur,

Practicabilis tamen ac frequenter contingibilis esse potest iste casus in ea pecunia, quæ ad censum acciperetur ad effectum emendi, seu redimendi fundum, vel ædificium jam constructum; Rarò tamen ubi ad effectum construendi, quod scilicèt ædificium de novo constructum ita construenti utile & fructiferum esse possit, quod superet, vel saltem adæquet valorem pecuniæ desuper erogatæ, cum id in urbanis videatur ferè impracticabile; Verum etiam tali casu non adesset nullitas ex defectu formæ, vel solemnitatis respectivè, solumque intraret reductio ad limites capacitatis; Atque ex his, reflectendo etiam ad veritatem justa & probabilis visa est resolutio, dictaque decisio desuper edita videtur in hoc singularis, super dicto scilicèt puncto istam censualem materiam percutiente: an super domo construenda census validè creari possit necne.

SUMMARIUM.

1 *De censu imposito super bonis alienari prohibitis.*
2 *De imposito super re aliena.*

AN-

ANNOT. AD DISC. V. & seqq.

1 DE impositione census super bonis Ecclesiæ, vel aliàs alienis, aut alienari prohibitis, de quo hic agitur videatur, *disc.* 1. *de alien. & contract. prohib. & in aliis eod. tit. & disc.* 44. *de emphyt.* ac etiam *sub tit. de feud. disc.* 13. & 151.

2 Et de censu imposito super re aliena de consensu Domini infra, *disc.* 41.

In hac causa emanarunt sequentes decisiones.

R. P. D. EMERIX.

Romana Census.

Veneris 15 *Januarii* 1683.

OFficiales Archiconfraternitatis Beatæ Mariæ de Horto agnoscentes validitatem, & justitiam rei judicatæ super nullitate Census olim per Archiconfraternitatem Spiritus Sancti Nationis Neapolitanæ sine beneplacito Apostolico impositi ad favorem Antonii Thesauri illius authoris juxta plenè firmata in decisione bon. mem. Bichii 502. assumpserunt hodie coram me in ejus locum subrogato disputationem articuli in fine ejusdem decisionis reservati: an sit restituenda fors, & fructus debeantur saltem loco damnorum, & interesse? Et quia ex ipsomet Instrumento Census, atque ex partita publici Banchi, ac successivis ordinibus per Officiales Archiconfraternitatis debitricis directis fabrismurariis, & lignariis, aliisque, qui operas, & res suas in constructionem Palatii, seu Domus magnæ, pro qua perficienda pecuniæ ad Censum acceptæ fuerunt, constitit omnes in eam causam versas fuisse, Domini non dubitarunt, quin fors sit restituenda, juxta Tex. *in l. non solum in fine, C. de Præd. minor. & cap. ad audientiam*, ibique gloss. & Doctores *de reb. Eccles. non alien.* ut aliàs respondit Rot. *post Cenc. de censib. dec.* 287. *per tot.* & latius cor. Merlin. *dec.* 279. *n.* 1. *cum seq.* ubi concordantes.

Quæstio tantùm fuit circa fructus, quos Officiales Archiconfraternitatis debitricis contendunt non deberi, nisi copulativè probetur pecunias versas in constructionem Palatii, seu Domus magnæ, & illud, his mediantibus, perfectum fuisse, itaut ex eo perceptæ fuerint pensiones, seu fructus, quibus locupletata fuerit Archiconfraternitatis, prout in simili consideravit Rota *post Cenc. de censib. decis.* 229. *num.* 3.

Ac proinde quod non reperitur amplius exactus in Rota productus ante annum 1652. nec minus acta prioris instantiæ, neque aliunde constat, Palatium mediantibus pecuniis censualibus porrectum fuisse, itaut ex eo pensiones percipi potuerint, & quæ, ac quales perceptæ fuerint, dilata resolutione quoad fructus, donec reiteratis diligentiis pro certo constiterit, acta esse deperdita, prout servatum fuit in Hyldesinen. Pecuniaria 23. Junii 1681. §. nec relevare coram me, conclusum fuit, sortem pro nunc esse restituendam &c.

Et ita, &c.

R. P. D. EMERIX.

Romana Census.

Mercurii 16. *Martii* 1683.

DOmini steterunt in decisis quoad sortem, & censuerunt etiam deberi fructus usque ad motam litem; quo verò ad damna, & interesse, seu fructus illorum loco abinde circa prætensos iterum non fuerunt concordes.

Ratio resolutionis primæ partis fuit eadem, quæ aliàs, nempè quod non obstante invaliditate Census ex defectu beneplaciti, adhuc fors venit restituenda, eo ipso, quo pecuniæ probantur versæ in utilitatem Ecclesiæ, seu Universitatis Censuariæ juxta Text. *in l. non solum, l. utere, & l. si prædium*, ibique tradita per Scribentes, *C. de præd. minor.* Surd. *cons.* 183. *n.* 46. & 47. Menoch. *cons.* 888. *nu.* 3. & 4. Rota coram Merlin. *dec.* 219. *vers.* 1. *per tot.* & coram Dunoz. Jun. *dec.* 18. *n.* 1. cum aliis concordantibus allegatis in alia decisione.

Versio autem evidenter probata iterum dicebatur, non solùm ex ipso Instrumento impositionis census, in quo expressè legitur facta illius venditio ad effectum erogandi pecunias in perfectionem Palatii, seu domus magnæ jam inceptæ, sed etiam ex partita depositi rationis nummulariæ, seu Banchi Sancti Spiritus, & ordinibus illi directis, ut pecuniæ solverentur fabris murariis, qui cœmenta, & operas suas in perficiendam fabricam contulerunt: Ex quibus probari versionem pluries respondit Rota cor. Celso, *decis.* 398. *n.* 2. coram Priolo, *dec.* 382. *n.* 16. & *in rec. dec.* 104. *num.* 2. *cum seqq. n.* 10.

Non obstat, quod identitas pecuniæ retractæ ex venditione census, & depositæ ad effectum satisfaciendi fabris murariis, non solùm non probetur, imò potius excludi videatur ex eo, quod in Instrumento census dicitur pretium illius fuisse solutum ab Antonio emptore in numerata pecunia; & in partita depositi pecunias fuisse exactas ex ratione nummularia Roberti Primi cum ordine ejusdem Antonii; Quia dum summa deposita correspondet quantitati pecuniæ censualis, & concurrit modicitas temporis, nempe decem dierum inter impositionem census, & depositum, ac constat de perfectione fabricæ, propter quam fuit impositus census; paulò post subsequuta satis probata est identitas pecuniæ in actu stipulationis Instrumenti ad satisfaciendum formæ Bullæ Pianæ exhibitæ, & subinde ex ratione nummularia Roberti Primi, cum ordine Antonii transportatæ ad rationem nummulariam, seu Bancum Sancti Spiritus juxta Textum *in l. si ventri, in fine*, ibi: *Si modo, non potest aliquod intervallum factum sit, ff. de privil. credit.* ibique notata per Bartol. *n.* 2. & Rip. *n.* 10. ut singillatim ponderando has conjecturas dixit Rota cor. Seraph. *dec.* 1093. *n.* 1. & *plur. seqq.* cor. Burratt. *dec.* 361. *n.* 4. & 5. cor. Royas, *dec.* 369. *nu.* 4. & *seqq.* cor. Bichio, *dec.* 671. *n.* 6. cor. Priolo, *dec.* 42. *n.* 8. 9. & cor. Celso, *dec.* 340. *n.* 4.

Ratio verò resolutionis secundæ partis fuit, quia nullitas controversi census non provenit ex defectu formæ præscriptæ in Constitutione Piana, sed solùm ex defectu materiæ, nimirum ex eo, quod census imponi non potuerit super Palatio spectan. ad Archiconfraternitatem Ecclesiasticam, sine beneplacito Apostolico, ad tradita per Cenc. de cens. *q.* 88. *n.* 15. *vers. Ego vero*. Rota cor. Seraph. *dec.* 787. *n.* 15. & consequenter cum ille fuerit in implicito statu validitatis usque ad diem motæ litis, & allegatæ nullitatis; ut notat Marescot. *var. resol. lib.* 1. *c.* 14. *n.* 8. Turricell. *de reb. Eccles. non alien. cap.* 27. *n.* 15. Sperell. *dec.* 115. *nu.* 58. & dixit Rota *post Cenc. de censib. dec.* 29. *n.* 4. *dec.* 264. *n.* 2. & *dec.* 265. *n.* 5. & *in rec. dec.* 246. *n.* 5. *p.* 17. Sequitur quod usque ad dictam diem debeantur fructus, prout arguit Cenc. *de cens. q.* 24. *n.* 15. 16. Gratian. *discept.* 559. *n.* 64. & firmavit Rot. cor. Merlin. *dec.* 261. *n.* 1. & *per tot.* cor. Dunoz. Jun. *dec.* 18. *n.* 5. & *in rec. dec.* 119. *n.* 26. & *seqq. p.* 7.

Et ita utraque &c.

R. P. D. EMERIX.

Romana Census.

Luna 5. *Julii* 1683.

DOmini prosequentes decisionem causæ hodie censuerunt fructus deberi loco damnorum, & interesse saltem ad rationem quatuor cum dimidio, quia in simili, & potius majori quantitate fuerunt ex domo cum pecuniis creditoris perfecta percepti: Et propterea ne Ecclesia locupletetur cum aliena jactura, debent fructus loco damnorum, & interesse ad eamdem rationem ab ea restitui, ita suadente æquitate Text. *in l. curabit, C. de act. empt.* ut dixit Rot. *post Cenc. de cens. dec.* 119. *n.* 6. & *dec.* 229. *nu.* 3. & in aliis concordantibus ibi allegatis.

Tantò magis, quia fuerunt in majori quantitate literaliter conventi fructus in Instrumento census, & in casu nullitatis promissa damna, & interesse.

Non obstat, quod census sit nullus, adeoque nec fructus uti fructus, neque uti damna, & interesse debeantur. Quia conclusio procederet quando Ecclesia non fuisset locupletata cum aliena jactura, & census esset nullus ex defectu formæ præscriptæ in Bulla Piana: Secus verò quando nullitas, prout hic, provenit ex defectu materiæ, ut firmatum fuit in alia *dec.* 27. *Martii proximè præteriti*, §. *Ratio resolutionis*, tunc enim non obstante nullitate census, fructus debentur loco damnorum, & interesse, ut distinguendo tradit Cenc. *de cens. q.* 88. *sub n.* 15. *vers. ego verò*. Rota post eumdem, *dec.* 60. *n.* 6. & cor. Seraph. *dec.* 787. *n.* 15. & cor. Priolo, *dec.* 17. *per tot. signanter*, *n.* 20. & *seqq.* & *dec.* 238. *n.* 13.

Et ita altera tantum parte informante, Archiconfraternitate Spiritus Sancti sæpiùs monita, & informare non curante, resolutum fuit &c.

R.P.D.

R. P. D. EMERIX.

Romana Census.

Veneris 14. *Aprilis* 1684.

DOmini præsupposita versione pecuniarum censualium in perfectionem Palatii bene firmata in decisionibus editis sub diebus 15. Januarii, & 17. Martii anni præteriti, ad quarum tenorem fuit successivè decreta expeditio mandati pro restitutione fortis, & fructuum decursorum usque ad diem motæ litis, perstiterunt in decisis sub die 5. Julii proximè præteriti, iterum censentes deberi etiam fructus decursos post motam litem loco damnorum, & interesse, illosque esse taxandos ad rationem 4. cum dimidio, moti ex eadem ratione, quod cum Archiconfraternitas perceperit pensiones Palatii ex pecuniis censualibus perfecti in tanta, imò ad eamdem rationem solvat etiam fructus loco damnorum, & interesse, ne aliàs locupleteretur cum aliena jactura contra vulgatam utriusque juris regulam, & naturalem æquitatem, cui innititur Text. *in l. curabit, Cod. de act. empt. & in Baren. census* 15. *Junii* 1661. *in fine, coram bo. me. Verospio*, cum quibus, & aliis adductis in præterita decisione rursus transferunt.

Utraque, &c.

ROMANA,

SEU FARFEN. CENSUS,

PRO FRANCISCO OLIVARIO

CUM JOANNE BAPTISTA PELEGRINO.

Casus disputatus coram A. C. credo resolutus pro Pellegrino.

An super re emphyteutica ad certas generationes concessa imponi possit census; ita ut ex isto debeantur fructus necnè.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Census imponi non potest super re emphyteutica.*
3 *Facto casu devolutionis, census evanescit quoad dominum.*
4 *An & quando pro censu imposito super re aliena, vel incapaci debeantur fructus loco damnorum & interesse.*
5 *Declaratur conclusio, de qua, n.* 2.
6 *Sequuta devolutione fundi censiti, an debitor liberetur.*
7 *Exceptio nullitatis census non solet retardare processum executivum pro fructibus.*
8 *De natura & qualitate bonorum emphyteuticorum Abbatiæ Farfensis.*

DISC. VIII.

1 IMposuit Joannes Olivarius de anno 1639. ad favorem Joannis Baptistæ Pellegrini censum in sorte scut. 725. super quadam ejus possessione sita in Territorio Abbatiæ Farfensis, ejusdemque Abbatiæ emphyteutica, prout sunt omnia bona in eo territorio existentia, ex iis quæ in proposito hujusmodi bonorum pluries deducta habentur *sub tit. de Emphyteusi, præsertim disc.* 8. ac etiam in alia Farfen. *sub tit. de feudis, disc.* 52. dictaque qualitas in instrumento censuali narrata fuit, itaut creditor esset ejus conscius; Isto autem pulsante Franciscum prædicti Joannis filium, & hæredem ad solutionem fructuum, ultra alias exceptiones ex parte rei conventi deductas in nudo facto consistentes, illa etiam juris deducebatur, super hujusmodi census nullitate ex defectu fundi liberi, dum impositus erat super fundo emphyteutico absque domini directi licentia, unde propterea prætendebatur invalidus, stantibus præsertim prohibitionibus alienandi contentis in investitura, seu in ejusdem Abbatiæ statutis absque licentia Abbatis, cujus emolumentum, quod ex hujusmodi bonis percipit, consistit in laudemiis, seu caposoldis pro istis licentiis, seu consensibus præstandis, *ut d. disc.* 8. *sub tit. de emphyteusi*, assumptaque de super disputatione.

Scribens tanquam Advocatus pro reo convento, nullitatem deducebam ex iis, quæ super validitate census impositi
2 super re emphyteutica sine consensu domini, quoties præsertim prohibitio accedit, firmant in materia Cenc. *de cens. q.* 22. Leotat. *de usur. q.* 52. & omnium latiùs, Fulgin. *in tract. de emphyt. tit. de alien. q.* 1. *ex nu.* 107. Clara etiam ratione assignata, quod cùm census de sui natura debeat esse perpetuus ex parte creditoris, cui nunquam competere debet facultas repetendi sortem pro demortua habendam, Hinc proinde in emphyteusi temporanea, & ad certas generationes concessa, (quam in ejus regione non agnovisse profitetur Leotat. ubi supra) id non est practicabile, quoniam facto casu devolutionis, ob quem, quoad dominum non consentientem certum est censum resolvi, ac bona ad eum libera reverti, ex iis, quæ in specialibus terminis hujus Abbatiæ firmantur per Rot. *dec.* 86. *p.* 5. *rec.* sequitur exinde, quod tunc resoluto contractu 3
ex defectu subjecti, census dici non posset perpetuus, atque creditori concederetur facultas repetendi sortem, quod adversatur contractui censuali.

Et quamvis scribentes in contrarium responderent, quod in omnem eventum, per debitorem imponentem censum super re non sua debiti essent fructus ad eamdem rationem, non tanquàm in censu, sed loco damnorum & interesse; facilis tamen erat replicatio, quoniam dicta conclusio, in suo casu vera, 4
procedit ad favorem creditoris ignorantis, ac bona fide credentis debitoris assertioni, quod res censita esset propria & libera, secùs autem ubi ipse est hujusmodi qualitatis conscius, ex deductis per Cenc. *qq.* 14. *n.* 14. *cum seq. & q.* 88. *post n.* 15. Rota *dec.* 45. post eumdem Martin. Andr. *dec.* 33. *n.* 7. *dec.* 46. *n.* 11. *p.* 7. *rec.* Duard. *de cens. §.* 1. *q.* 26. *in fine*, & habetur ita distinguendo particulariter actum in Romana Salviani *hoc eod. tit. disc.* 13. ubi quæstio fuit, an scientia superveniens post contractum impediat necnè in creditore assequutionem fructuum loco damnorum, & interesse, & resolvitur negativè, quia sufficit fuisse in statu bonæ fidei de tempore initi contractus, quamvis Rota moderna contrarium senserit ut ibi, & in aliis *hoc eod. tit.*

Verùm licet causæ inserviendo in gratiam clientis ista deducerem, eidem tamen ab initio juxta stylum liberè insinuavi, hoc fundamentum esse periculosum, itaut nisi aliæ exceptiones consistentes in facto suffragarentur, magis sanum consilium esset, eo meliori quo posset modo, cum creditore se concordare, ut forte sequutum fuit, quoniam præmissæ authoritates & aliæ apud eosdem tractant hujusmodi quæstionem validitatis, vel invaliditatis census impositi super re emphyteutica quoad præjudicium domini in casu devolutionis, an 5
scilicet res tali onere effecta ad eum reverti debeat necnè; Sive etiam ad effectum eaducitatis ob hujusmodi prohibitam alienationem. Non tamen descendunt ad hanc speciem validitatis, vel invaliditatis contractus inter debitorem & creditorem, præsertim verò ad effectum cursus fructuum durante emphyteusi, cum tunc secluso jure & interesse domini, ex eorumdem authorum sensu nil obstare videatur dicti actus validitas quoad ipsas partes, inter quas solum, finitis generationibus, atque facto casu devolutionis, oriri posset quæstio, quam usque adhuc occasio disputandam non dedit, 6
An scilicet resoluto contractu ex deficientia fundi, debitor liberationem consequatur, vel potiùs creditori jus competat repetendi sortem, unde quicquid sit de isto casu in ejus contingentia disputabili, cum in hac facti specie concessio duraret, non videbatur exceptio apta impedire assequutionem fructuum, de quibus tantùm erat quæstio.

Et quidem satis rari casus sunt, in quibus non data infectione debiti in sorte principali, sive non docto incontinenti de 7
tanta illicitorum fructuum solutione, quod eamdem sortem consumpserint, per exceptionem invaliditatis contractus censualis impediatur processus exequutivus super assequutione fructuum, quoniam semper creditor allegare potest dilemma, quod aut opposita exceptione non obstante contractus est validus, & fructuum solutio denegari non potest, Aut exceptione subsistente est invalidus, & denegari non potest restitutio sortis, quam debitori potius expedit ita diminutè peti, & respective solvi. Igitur semper debitor tenebitur ad solutionem ex eventu causæ declarandam, an in sortem, vel in fructus solutio cedere debeat, & ita pluries ac pluries practicavi in Tribunali A.C. & in Signatura justitiæ.

Clarius verò in hac facti specie, Tum quia in contractu censuali, expressa quidem fuit qualitas emphyteutica in genere, sed non explicatum, an illa esset temporalis, vel perpetua, & an ex pacto, vel merè hæreditaria, unde non docto in creditore de explicita scientia omnium hujusmodi qualitatum & prohibitionum, ex quibus nullitas actus resultat, contra debitorem respondendum venit, saltem ad dictam obligationem præstandi fructus loco damnorum, & interesse, cum delictum ex ejus parte inesse dicatur, imponendo censum super re, super qua talem facultatem non habebat. Ideoque cum delicta in dubio præsumenda non sint, rectè creditor dicere potest se bona fide credidisse, quod debitor sufficientem facul-

facultatem habuisset, quodque emphyteusis esset talis, ut actus validitati non obstaret, Ad instar eorum, quæ habemus in contractu emptionis & venditionis, quod venditori imputandum est, cur rei venditæ defectus non bene expresserit, atque ad speciem non deduxerit, sed tantùm sub involucro & verbis generalibus æquivocis aptis continere talem qualitatem, quæ defectum excludat, ut in sua materia *sub tit. de empt. & vend.* ac est in jure notorium.

Tum certius ex iis, quæ longè post istam causam disputatam in proposito hujusmodi bonorum emphyteuticorum Abbatiæ Farfen. deducta fuerunt ad declarationem *dict. dec. 86.*
8 *p. 5. rec.* quod scilicèt cum Ecclesia finitis generationibus non possit hæc bona pro se retinere, sed de necessitate teneatur renovare ultimi possessoris successoribus, etiam ad commodum creditorum, Hinc proinde, ex consuetudine introducta à necessitate commercii, bona prædicta quamvis concessa in forma pacti & providentiæ, adinstar allodialium redacta sunt, dum eorumdem bonorum libera reversio ad dominum in prædicta, *dec. 86.* firmata, respiciat solum ejus cautelam & potioritatem pro assequutione laudemii, seu caposoldi pro nova concessione, ut latius *in d. Farfen. sub tit. de emphyteusi, disc. 8.* Atque hinc sequitur id nil obstare perpetuæ impositioni censuum durare debentium etiam post factum casum devolutionis, pro ea rata, pro qua salvo, jure dominio in laudemio, seu caposoldo, remanet capax, ita præsertim communi observantia docente, Ideoque nisi juxta consilium reus conventus se concordaverit, credo quod contra eum, & justè judicatum fuerit.

ROMANA PECUNIARIA, SEU CENSUS VITALITII PRO SEBASTIANO ANTINORO CUM CREDITORIBUS CARDINALIS BURGHESII JUNIORIS.

Casus disputatus coram A. C. incertus ejus exitus, credo per concordiam.

De validitate, vel invaliditate census vitalitii ob defectum fundi capacis; Etan hujusmodi census subjaceat Bullæ Pii V. super necessitate fundi fructiferi, & capacis, vel dari possit personalis,

An per mortem creditoris fiat locus lucro sortis principalis, ubi debitor ex parte sua non implevit promissa; Vel potiùs ex capite non implementi cesset lucrum; Et de aliis ad materiam census vitalitii.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Census vitalitia nullitèr creato non lucratur debitor sortem per mortem creditoris.*
3 *Idem de censu vitalitio facto ad favorem religiosi.*
4 *Item non est locus lucro, si debitor non implevit contractum.*
5 *Census vitalitius an requirat fundum, vel possit esse personalis de utraque opinione.*
6 *Ubi etiam fieri posset personalis, si partes voluerunt illum facere realem super fundo, ista cessante corruit.*
7 *De ratione, ob quam in societate officii debitor, qui non implevit promissa non faciat lucrum; Et quid in hoc censu.*
8 *In censu vitalitio sors est demortua, & per debitorem restitui non potest invito creditore, & quid de pacto rescissorio.*
9 *In contractibus nominatis, non implementum non causat resolutionem, sed solum actionem ad interesse.*
10 *Quando creditor non excusetur à restitutione pecuniæ consumptæ.*
11 *Si census vitalitius est nullus ex culpa debitoris, an debeantur fructus loco damnorum & interesse ad eamdem rationem.*
12 *Restitutio sortis facta per debitorem de mandato judicis loco implementi non causat extinctionem census.*

DISC. IX.

1 DEanno 1637. Cardinalis Petrus Maria Burghesius Senensis, quem ex motivo gratitudinis erga memoriam Pauli V. ac pro restitutione Cardinalitii galeri ab eo accepti, Urb. VIII. tanquam de dicti Pontificis familia, nulla tamen ut remota nimis conjunctione accedente, evexit ad Cardinalitiam dignitatem, imposuit annum census vitalitium scutorum 800. ad favorem Marci Antonii Scarlatti ad istius vitam pro forte principali scut. 8. m. habitorum in pecunia numerata in ipso actu celebrationis instrumenti, quem census imposuit super quibusdam bonis, quæ in Civitate Senarum possidere asseruit, libera, fructifera & capacia dicti annui redditus, ac majoris, & sub pacto, ut contingente morte ipsius Cardinalis, ejus hæredes idoneum fidejussorem in Urbe præstare tenerentur. Sequuta verò illinc ad breve tempus morte Cardinalis prædicti, Scarlattus egit contra hæredes coram A. C. pro præstatione fidejussoris, ac aliàs loco damnorum, & interesse sibi concedi mandatum, quod obtinuit pro restitutione sortis, quam proinde dicti hæredes illi solverunt cum obligatione de restituendo anteriorjbus, & potioribus, & ad omne mandatum &c. Unde sequuta etiam dicti Scarlatti morte, posteriores ejusdem Cardinalis creditores, qui ob bonorum insufficientiam in numero & respectivè quantitate notabili exclusi remanserant in concursu, judicium instituerunt coram A. C. contra Antinorum Scarlatti hæredem pro restitutione dd. scutorum 8. m. ex motivo lucri sortis ad favorem hæreditatis debitoris facti juxta naturam census vitalitii, Atque assumpta desuper disputatione,

Scribens pro Antinoto reo convento, more Advocati dicebam, actorum prætensionem fundari in sola ratione lucri 2
sortis prædictæ, cui dupliciter locus non erat. Primò ob dicti census nullitatem, qua posita resultat non posse ex parte debitoris prætendi lucrum sortis, quia cum non entis nullæ sint partes, atque quod nullum est nullum possit effectum operari; Hinc sequitur, ut sublato de medio contractu prædicto pecunia sub ejus nomine debitori data, remaneat sub mutuo vero, vel interpretativo, seu verius avocabilis ex conditione sine causa, ut in specialibus terminis pecuniæ datæ ad censum vitalitium per Religiosum non habentem ad id 3
facultatem, ut non obstante istius morte, debitor acceptam pecuniam restituere teneatur monasterio ob contractus nullitatem firmavit Rota in Romana censuum 27. Maji 1652. cor. Bichio *impress. dec. 253. p. 11. rec.* confirmata 28. April. 1654. cor. Bevilacqua.

Secundò ex capite non implementi, cum sequuta morte Cardinalis, hæres non præstitisset fidejussorem juxta formam 4
conventionis, ideòque non poterat ex contractu non adimpleto reportare lucrum, ex iis, quæ in terminis Societatis officii habentur, *dec. 542. n. 2. par. 4. rec. tom. 3.* ubi latè Adden. *n. 23. cum seq.* Pisauren. Societatis officii 30. Maji 1639. coram Royas inter suas, *dec. 64. & sapius*, ut habetur in sua materia *sub tit. de Societate officii*.

Nullitas autem deducebatur ex defectu fundi liberi, fructiferi & capacis, quoniam in facto verificabatur, bona super quibus tanquam talibus debitor professus erat censum imponere, esse fideicommissaria, itaut sequuta ejusdem debitoris morte, adhibitis exactis diligentiis per alios creditores nil repertum fuerit de bonis ejus liberis; Quinimò cessante vinculo, adhuc eo vivente nec erant dicti oneris capacia ob longè minorem fructum.

Et quamvis scribentes in contrarium satis insisterent, quod in casu vitalitio istud requisitum non esset necessa- 5
rium cum ille non cadat sub Constitutione Pii V. neque videatur prohibitum eum esse personalem, ut in specie censuit Rota *dec. 514.* post Cen. de Cens. ac tenent plures relati per Leotar. *de usur. q. 49. ex n. 23.* Atque mihi reflectenti ad veritatem ista opinio probabilis videretur, quoniam non videtur quid prohibeat dari uni mille sub incerta alea præstandi ejusdem sortis partem singulis anni, cum in effectu, fructus qui percipitur ex juribus vitalitiis, quamvis pro nostro loquendi usu nuncuperur talis, reverà non sit accessio neque fructus, sed potius distributa exactio sortis sub incerto eventu, cum fructus dicatur ille, qui percipitur salva rei substantia, ex iis, quæ in proposito officiorum, vel locorum Montium vacabilium habentur deducta ad illorum materia *sub tit. de Regalibus*. Nihilominus, quod etiam in hoc censu vitalitio servari debeat Bulla Piana, itaut perneceße requiratur fundus fructifer & capax, & non detur census personalis, cæteris deductis probare conatur Leotar. *dicta q. 49. n. 28. cum seqq. ubi n. 33.* respondet in specie *ad dictam decisionem* 514. post Cenc. atque eadem Rota recedendo à priori sensu Leotardi opinionem canonizavit in Romana vineæ ad responsum 28. Junii 1649. coram Arguelles, ideoque dicebam in curia hanc postremam Rotæ opinionem tenendam esse.

Et

Et ulteriùs quidquid esset de veritate dicti articuli in abstracto, in quo, ut dictum est, plus placebat prima opinio, cum reverà iste non sit contractus census, sed quædam commutatio periculi absque eo quod pecunia data sit unquam repetibilis, itaut non intrent termini text. *in cap. naviganti, cum similibus*; Attamen difficultatem cessare dicebam ex facto, in quo, juxta instrumenti contextum, clarè constabat de voluntate partium faciendi censum realem super fundo fructifero libero, & capaci, ideòque intrabat regula, *quod potui nolui &c.* Qui enim potest facere actum duplici modo, si unum ex illis eligat, servare debet illius formam, aliàs est nullus; neque subsistineri potest alio modo valido tanquam per partes nolito, Covarr. *de Sponsal. p. 1. c. 2. n. 2. & 3.* Caputaq. *dec. 23. p. 1.* & cum ista circumstantia credebam, attamen in sensu veritatis, dictum defectum fundi obstare validitati actus.

6 Circa verò alterum fundamentum, ut posito etiam censu valido, impeditum esset lucrum ob non implementum, ex iis quæ habemus in terminis societatis officii. Quamvis scribentes in contrarium nullam deducerent relevantem responsionem; Nihilominùs dubitabam de motivo, illudque minùs tutum omninò credebam, quoniam licet in societate officii plures decisiones, remanendo in superficie, pro dictæ conclusionis ratione affignent illam deductam ex regula generali, quod nemo reportare debet lucrum ex contractu non adimpleto. Attamen hæc videtur nimis vaga, & levis ratio, quæ sola ex pluribus ad id non sufficeret, sed vera & solida ratio est altera, quod cum contractus societatis sit ad libitum cujuslibet ex sociis dissolubilis, Hinc proinde eo ipso quod
7 socius passivus non adimplet, præsumitur in socio activo, voluntas non permanendi in societate sub illius implementi conditione inita, unde propterea si pro semestri, vel alio termino socius activus fructus in toto, vel in parte percipit, tunc contingente casu periculi fit locus lucro, ex ea ratione, quod per receptionem fructuum declaravit animum diversum ab eo, quem lex præsumit, ergo ista est vera ratio, non altera, qua attenta debitor, qui non implevit, non deberet facere lucrum, quamvis fructus illius termini in toto, vel in parte soluti essent, qua semper eadem ratio urgeret, ac etiam urgent alia deducta super hoc puncto in sua materia *sub tit. de societ. offic.*

8 Hæc autem ratio adaptabilis non est huic contractui, cujus precisum ac essentiale requisitum est, ut sors omnino demortua sit, ac omnino irreperibilis, etiam ex parte debitoris creditore invito, ut plenè probat Leotar. *d. qu. 49. quidquid* circa validitatem pacti rescissorii, quando fructus non excedit decem pro centenario ex Megal. & aliis dicat Rovit. *super præm. 2. de cens. in fine*, & sic cadere non potest illa præsumpta voluntas, quæ nullius est operationis, ubi data etiam expressa non esset operativa, sed potiùs intrare videtur regula juxta magis communem, & receptam opinionem, quam sequitur Rota & Curia, ut in contractibus nominatis, vel qui eorum speciem, seu naturam habent, non implementum non importet pœnitentiam, seu resolutionem actus, sed solùm producat actionem ad interesse; nisi constet implementum prædictum adjectum esse tanquam causam præcisam, & finalem sapientem conditionem, sine qua non, proindeque excludentem voluntatem ab initio, ex deductis per Greg. & adden. *dec. 88.* & passim, ac sæpiùs habetur in sua materia *sub tit. de contract.* ac sub altero *de cred.*

9 Deducebam quoque tanquam Advocatus, difficultatem removeri ex facto, ex quo omnes dictæ quæstiones inanes remanebant, dum hæres debitoris pulsatus ad præstandum fidejussorem juxta formam conventionis, voluntatiè censum extinxerat, ac sortem restituerat, unde propterea sublatus erat de medio contractus censualis, quem non dubitatur tolli per extinctionem sequutam cum actu retrosimili; Verum erat debile ac minùs tutum fundamentum, quoniam quidquid sit, an de reciproco consensu hujusmodi contractus dissolvi possit, mediante integra restitutione pecuniæ ad hunc effectum datæ & respectivè acceptæ, postquam præsertim notabili tempore solutus est fructus excessivus censui perpetuò incongruus, atque ex sola ratione periculi & totalis amissionis sortis tolerabilis, quæ tamen dubitandi ratio in præsenti cessabat, dum fructus ad rationem decem pro centenario dici non poterat excessivus & censui perpetuò incongruus, dum per Bullam Nicolai V. usque ad dictam summam subsistinetur, & ex qua ratione Rovit. *loc. cit.* credit etiam in hac census specie, quoties fructus non excedit decem pro centenario, sustineri posse pacta rescissoria, quæ ipse dicit in censibus perpetuis in Regno esse in viridi observantia.

Cessare videbatur motivum ex defectu potestatis in hærede patrimonii, quod detectum est non idoneum, id agendi in præjudicium creditorum, potissimè quia non poterat iste creditor allegare bonam fidem, sub qua, ex recepta æquitate originata à facilitate commercii effugit restitutionem pecuniæ consumptæ, vel commixtæ. Tum quia id non procedit in pecunia soluta per hæredem mortuo debitore, ut non semel in sua materia *sub tit. de credito*, Tum etiam stante obligatione facta de restituendo prioribus & potioribus, ac ad omne mandatum, &c. quod facit pecuniam semper extare, dum dicta ultima præfertim clausula, ad omne mandatum operari dicitur creditorem fe obligasse ad restitutionem in quemcumque casum, in quem illa de jure facienda esset; Et sic in substantia aliud non aderat solidum fundamentum pro effugienda dicta amissione sortis, nisi illud invaliditatis contractus ex defectu fundi, tam ex dispositione juris juxta unam opinionem, quam fortiùs ex voluntate partium ut suprà.

Verùm posita etiam dicti motivi subsistentia, adhuc gravis 10
oriebatur difficultas circa restitutionem, vel imputationem fructuum, qui cessante periculo exigi non possunt, ut in his specialibus terminis census vitalitii invalidi censuit Rota in allegata Romana Censuum coram Bichio, & Bevilacqua.

Pro hujusmodi difficultate evitanda, dicebam, quod licèt 11
posita census nullitate, præsertim ex defectu fundi, non debeantur fructus tanquam fructus fundi; adhuc tamen quando nullitas est culposa ex parte debitoris falsò asserentis fundi libertatem & capacitatem, atque creditor est in bona fide, defectus posteà detecti ab initio non conscius, tunc ad eamdem rationem debentur fructus tanquam damna & interesse, *ut decis. 549. nu. 4. cum seq.* post Cenc. *& sapiùs, ut hoc tit. pluries*. Verum adhuc dubitabam incongruum videri prærendere velle hujusmodi damna, & interesse ad eam excessivam rationem, quæ ex sola ratione periculi percipi consuevit, ac potiùs illud, ex iis, quæ habentur apud aliquos de Societ. officii, (licèt in illis terminis eorum opinio non sit recepta pro Judicis arbitrio) taxandum videtur ad quamdam moderatam rationem fructuum locorum montium, seu alteriùs honesti fructus in loco currentis, & de facili percipiendi, atque ex ista ratione consului clienti, ut aliquam pecuniarum partem concorditer restitueret, & ita de reliquo se tutum redderet, ut puto sequutum.

Aliqui scribentes pro hac eadem parte, satis ac toti insi- 12
stentes in dicto motivo extinctionis jam sequutæ per actum retrosimilem restitutionis sortis, dicebant non obstare difficultatem resultantem à defectu potestatis hæredis, dum hic id voluntatiè non egerat, sed de mandato judicis & viribus Præturæ compulsus, sed erat nimis debile fundamentum, quoniam licèt detecto fundo minùs libero, vel minùs capacis, seu in casu non præstiti fidejussoris, vel cedulæ bancariæ conventæ, seu alterius consimilis implementi, creditor census jus habeat agendi contra debitorem ad sortem juxta *dec. 88.* Gregor. & passim, attamen id non procedit ad effectum repetibilitatis, ac juris cogendi invitum debitorem ad extinctionem, sed ad solum effectum deponendi loco cautionis, & ut vel debitor ita tædio affectus adimpleat, vel ea pecunia investiatur in acquisitionem fundi liberi & capacis, & sic dici non poterat extinctionem factam esse de judicis mandato.

ADNOT. AD DISC. IX.

DE censu vitalitio, an exigat fundum certum, & formam Bullæ Pianæ, de quo agitur *in hoc disc.* videatur infrà, *disc. 35.* Et de æstimatione vitæ hominis, & per consequens de regulatione justi prerii in vitalitiis, videatur *disc. 40. de Regalib.* & latius *disc. 54. de Donat.* & alibi.

PRÆNESTINA CENSUS PRO BALZANIS.

Responsum pro veritate extrà Curiam.

An & quando pactum repetitionis sortis principalis adjectum favore creditoris vitiet contractum censualem, illumque reddat usurarium, vel potiùs ipsum pactum vitietur.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Ubi census est nullus, non debentur fructus, atque soluti extenuant sortem, neque in hoc bona fides suffragatur.*